

Vilniaus Universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

Tarptautinių santykių ir diplomatijos magistro programa

RŪTA PUODŽIUKYNAITĖ
II kurso studentė

„Norvegijos nevyriausybinių organizacijų įtaka valstybės užsienio politikai“

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: Dr. D. Jakniūnaitė

Vilnius
2019 m. gegužės 15 d.

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Puodžiukynaitė R. Norvegijos nevyriausybinių organizacijų įtaka valstybės užsienio politikai

Politikos mokslų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas Dr. D. Jakniūnaitė. – V., 2019. – 54 p.

Reikšminiai žodžiai: Track II diplomatija, Norvegija, Nevyriausybinės organizacijos, Nevyriausybinės organizacijos Norvegijoje, Norvegijos diplomatija, Norvegijos modelis, Norvegijos užsienio politika, konfliktai, konfliktų sprendimas.

Norvegija – viena iš tų valstybių, kurios viduje aktyviai veikia nevyriausybinių organizacijų tinklas, kuris užtikrina didelį piliečių indėlį ne tik į vidaus, bet ir užsienio politiką. Nors ir būdama maža valstybė, Norvegija aktyviai veikia tarptautinėje arenoje. Ypač svarbus jos indėlis tarpininkaujant taikos derybose.

Šio magistrinio darbo problema formuluojama taip – koks yra Norvegijos vykdomos „Track II“ diplomatijos sėkmingų, būtinų veiksmų derinys, kuris užtikrina, jog konsensusas tarp konfliktuojančių pusių bus pasiektas. Pagrindinis darbo tikslas – išnagrinėjus pasirinktus Norvegijos tarpininkavimo atvejus, atskleisti, kaip veikia Norvegijos „Track II“ diplomatija taikos užtikrinimo procesuose, ir kokie veiksniai prisideda prie sėkmės sprendžiant konfliktus. Pagrindiniam darbo tikslui įgyvendinti pasirinktas konfliktų analizės modelis per praktikų analizės prieigą. Darbo metu nagrinėti Sudano, Izraelio – Palestinos, Šri Lankos atvejai, kai Norvegija dalyvavo kaip nepriklausomas arbitras.

Atlikus sėkmingų ir pusiau sėkmingo Norvegijos tarpininkavimo atvejų analizę, galima paaiškinti, kaip veikia Norvegijos „Track II“ diplomatija taikos užtikrinimo procesuose. Tytimas atskleidė, jog pagrindinis dėmuo, kuris dominavo visuose nagrinėtuose atvejuose yra finansinė Norvegijos parama, dažniausiai suteikiama per jos NVO. Tuo tarpu atvejus nagrinėjant per „Track II“ diplomatijos prizmę paaiškėjo, jog pagrindiniai bruožai, pasikartoję Sudano, Izraelio – Palestinos ir Šri Lankos atvejuose yra: NVO priėjimas prie visuomenės skirtingų grupių ir užmegztas glaudus ryšys su vietinėmis NVO.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtiname, kad įteikiamas darbas „Norvegijos nevyriausybinių organizacijų įtaka valstybės užsienio politikai“ yra:

1. Atliktas mūsų pačių ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Rūta Puodžiukynaitė

.....

.....

TURINYS

TURINYS	5
TRUMPINIŲ LENTELE.....	6
ĮVADAS	7
LITERATŪROS APŽVALGA.....	12
TEORINIS DARBO PAGRINDAS	22
NORVEGIJOS DIPLOMATIJOS MODELIS	29
NORVEGIJOS NVO SĖKMĖS ATVEJŲ ANALIZĖ	34
I. NORVEGIJOS TARPININKAVIMAS SUDANO KONFLIKTO ATVEJU.....	34
II NORVEGIJOS TARPININKAVIMAS IZRAELIO – PALESTINOS KONFLIKTO ATVEJU.....	37
II NORVEGIJOS TARPININKAVIMAS ŠRI LANKOS KONFLIKTO ATVEJU	40
KĄ ANALIZĖ PARODĖ?.....	45
IŠVADOS	48
SUMMARY	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS	52

TRUMPINIŲ LENTELE

Angliškas organizacijos pavadinimas	Lietuviškas organizacijos pavadinimas	Trumpinys
Berghof Research Center for Constructive Conflict Management	Berghoff konstrukcinių konfliktų valdymo tyrimų centras	CRIN
CARE Norway	-	-
Caritas Norway	Norvegijos Karitas	-
Democracy and Workers' Rights Centre [Association]	Demokratijos ir darbuotojų teisių centras [Asociacija]	DWRC
Government of Sudan	Sudano vyriausybė	GOS
Intergovernmental Authority on Development	Tarpvyriausybinė plėtros institucija	IGAD
International Alert	Tarptautinis įspėjimas	-
Liberation Tigers of Tamil Eelam	-	LTTE
National Peace Council	Nacionalinė taikos taryba	NTT
Norwegian Agency for Development Cooperation	Norvegijos vystomojo bendradarbiavimo agentūra	NORAD
Norwegian Church Aid	Norvegijos bažnyčios pagalba	NBP
Non-governmental organisations	Nevyriausybinės organizacijos	NVO
Norwegian People's Aid	Norvegijos žmonių pagalba	NPA
Norwegian Red Cross	Norvegijos Raudonasis Kryžius	NRK
Palestinian Center for Democracy and Conflict Resolution	Palestinos demokratijos ir konfliktų sprendimo centras	PCDCR
Palestine Liberation Organization	Palestinos Išlaisvinimo Organizacija	PLO
Sudan People's Liberation Movement	Sudano liaudies išlaisvinimo judėjimas	SPLM
Union of Agricultural Work Committees	Žemės ūkio darbo komitetų sąjunga	UAWC
United Nations	Jungtinės Tautos	JT
Union of Palestinian NGO Network	Palestinos NVO tinklas	PNGO

ĮVADAS

Demokratinis valdymas piliečiams suteikia teisę būti arčiau valstybės kūrimo bei valdymo. Referendumai, peticijos ir kitos iniciatyvos – priemonės, kuriomis valstybės gyventojai gali daryti įtaką politiniams procesams. Politikos mokslininkų teigimu, valstybėse, kuriose piliečiai labiau linkę įsitraukti į demokratinius procesus, veikia didelis skaičius organizacijų, kitaip tariant, yra daugiau demokratijos. Norvegija vienas iš pavyzdžių, kai valstybės viduje aktyviai veikia nevyriausybinų organizacijų (NVO) tinklas, kuris užtikrina didelį piliečių indėlį ne tik į vidaus, bet ir užsienio politiką.

Norvegija jau keletą metų iš eilės patenka į saugiausių pasaulio valstybių sąrašus. 2018 Global Peace Index ir Safe Around duomenimis Norvegija užima 14 vietą¹², o 2017 World Economic Forum – Norvegija užėmė net 7 vietą.³ Politikos mokslininko Arne Strand teigimu, Norvegija yra naudinga partnerė Europos Sąjungai ir Jungtinėms Amerikos Valstijoms siekiant užtikrinti taiką pasaulyje ne karinėmis priemonėmis.⁴ Saugumą Norvegija siekia užtikrinti ne tik per valdžios institucijas, bet ir su NVO pagalba. Jos Norvegijai padeda pasiekti tuos veikėjus, kurie negali būti pasiekiami oficialių valdžios atstovų. Šiuolaikiniame pasaulyje valstybinės institucijos turi ne tiek valdyti, kiek įgalinti visuomenę spręsti savo problemas ir užtikrinti, kad NVO galėtų siekti savo tikslų. Siekiant, kad bendradarbiavimas tarp NVO ir valstybės būtų efektyvus, reikia ne tik pastangų, bet ir abiem pusėms priimtinių bendradarbiavimo mechanizmų, kurie didina pasitikėjimą ir palengvina bendrą darbą. Būtent pasitikėjimas, bendradarbiavimas bei NVO indėlis leidžia Norvegijai gana aktyviai dalyvauti taikos užtikrinimo procesuose kitose valstybėse. Partnerystė tarp valstybinių institucijų ir NVO gali įgauti įvairias formas – nuo dalijimosi naudinga informacija iki bendrų projektų ir programų įgyvendinimo. Pavyzdžiui, Oslas nuo pat 2003 m.

¹ Will Martin, „The 31 safest countries in the world.“ *Business Insider*, 2018.01.27 <<https://www.businessinsider.com/safest-countries-in-the-world-2018-6>> [Žiūrėta 2018.09.03]

² Safe Around, *World's Safest Countries* <<https://safearound.com/danger-rankings/>> [Žiūrėta 2018.09.03]

³ Oliver Smith, „Revealed: The world's safest (and least safe) countries - Zimbabwe and Nicaragua beat the UK“, *The Telegraph*, 2017.04.11 <<https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/safest-countries-in-the-world/>> [Žiūrėta 2018.09.03]

⁴ Yari Kofi Dakinah, *Arne Strand: The Norwegian Approach to International Conflict-resolution*. 2013.09.30 <http://riko.nu/2013/09/30/the_way_of_norway/?lang=en> [Žiūrėta 2018.09.03]

aktyviai prisidėjo prie NATO veiksmų Afganistane. O 2011 m. šioje valstybėje vis dar buvo apie 500 Norvegijos karių.⁵

Pirmą kartą NVO ir valstybės bendradarbiavimas sulaukė ypatingo dėmesio būtent Skandinavijoje 1990 – aisiais. Valstybinės institucijos, dirbdamos kartu su NVO, gaudavo naujausią informaciją ir išvalgas apie socialines, aplinkosaugos bei kitas problemas, o NVO – politinę, administracinę ir finansinę paramą savo tikslų įgyvendinimui. Norvegija visuomenės įtraukimo sektoriuje turi senas tradicijas. Savanoriškos, nevyriausybinės ar ne pelno siekiančios organizacijos yra svarbi Norvegijos visuomenės dalis. Per pastaruosius keletą šimtmečių šios organizacijos labai stipriai prisidėjo prie politinio ir socialinio vystymosi šalyje. Toks bendradarbiavimas padėjo politikos formuotojams efektyviau ir greičiau reaguoti į kylančias problemas, o NVO atstovams – išplėsti savo veiklos apimtį ir prisidėti prie svarbiausių iššūkių sprendimo strateginiame lygmenyje.

Šiuo metu NVO indėlio svarba priimant politinius sprendimus akcentuojama ir nacionaliniu, ir tarpvalstybiniu lygmeniu. Ypatingai svarbus nevyriausybinių sektoriaus įtraukimas į ES struktūrinės paramos procesą: veiksmų programų rengimą, įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą. Taip pat grįžtamasis ryšys iš NVO apie vykdomų politikų efektyvumą, ekspertinės išvalgos dirbant su konkrečiomis visuomenės grupėmis taip mažinant socialinę atskirtį.

Dabar aktyvus Norvegijos ir NVO bendradarbiavimas apibūdinamas kaip „Track II“ diplomatija. Tai reiškia, jog valstybė diplomatiją vykdo ne tik oficialiai, bet ir per nevalstybinius veikėjus, tokius kaip: Norwegian Red Cross, CARE Norway, Caritas Norway, Norwegian Church Aid ir daugelis kitų.⁶ Visgi, tarp politikos mokslininkų nėra aiškaus sutarimo, ar tikrai Norvegiją reikėtų priskirti „Track II“ diplomatijai, ar ji artimesnė naujam dariniui – „Track ½“. Nėra bendro sutarimo ir kuriuos Norvegijos tarpininkavimo taikos derybų procese atvejus galime laikyti sėkmingais, nes nėra tikslų elementų, kurie tiktų kiekvienam iš nagrinėjamų pavyzdžių.

Remiantis surinktais duomenimis bei NVO praktika, kartu su valdžia dalyvaujant taikos palaikymo misijose įvairiose pasaulio valstybėse, galima kelti pagrindinę šio magistrinio darbo **problema** – koks yra Norvegijos vykdomos „Track II“ diplomatijos sėkmingų, būtinų veiksnių derinys, kuris užtikrina, jog konsensusas tarp

⁵ Yari Kofi Dakinah, Arne Strand: *The Norwegian Approach to International Conflict-resolution*. 2013.09.30 <http://riko.nu/2013/09/30/the_way_of_norway/?lang=en> [Žiūrėta 2018.09.03]

⁶ Innovation Norway <<https://www.innovasjon Norge.no/en/start-page/noreps-gammel/network-partners2/org-test/organisations-2/>> [Žiūrėta 2018.12.12]

konfliktuojančių pusių bus pasiektas. Iš šios problemos „išplaukia“ ir **pagrindinis darbo tikslas** – išnagrinėjus pasirinktus Norvegijos tarpininkavimo atvejus, atskleisti, kaip veikia Norvegijos „Track II“ diplomatija taikos užtikrinimo procesuose, ir kokie veiksniai prisideda prie sėkmės sprendžiant konfliktus. Pasiiekti pagrindiniam tikslui darbe keliami šie **uždaviniai**:

1. Atlikti pagrindinių autorių, rašiusių apie Norvegijos nevyriausybinių organizacijų veiklą, analizę, išsivesti pagrindines sąvokas ir suformuluoti analizės modelį.

2. Remiantis literatūra ir sėkmingais Norvegijos „Track II“ diplomatijos modelio atvejais, atskleisti pagrindinius Norvegijos ir NVO bendradarbiavimo motyvus.

3. Nagrinėti atvejus, kai „Track II“ diplomatija neužtikrino konsensuso tarp konfliktuojančių pusių.

4. Norvegijos nevyriausybinių organizacijų „sėkmės istorijų“ – atvejų analizė.

5. Pateikti išvadas, kokie aspektai geriausiai paaiškina Norvegijos „Track II“ diplomatijos išskirtinumą ir modelio veiksmingumą bei padeda geriau suvokti, kodėl Norvegija išskėlė tokią NVO naudą užsienio politikoje.

Atsižvelgiant į pagrindinį šio darbo klausimą bei uždavinius, darbo tikslui įgyvendinti pasirinktas konfliktų analizės modelis per praktikų analizės prieigą. Praktikų analizė gali būti suprantamas, kaip procesų, sąveikų, veiksmų analizės metodas. Praktikų analizė pabrėžia patį procesą, akcentuojama ne vien kalba, bet ir veiksmas. Praktikų analizės pagalba galima: 1) užduoti klausimus apie tam tikras reikšmes, 2) dalyvauti stebėjimuose, 3) stebėti tam tikrus dėsningumus. Toks kokybinis metodas leis atskleisti pasikartojančius šablonus, t. y. leis rasti veiksmus, kurie kiekviename nagrinėtame atvejyje leido Norvegijai ir jos NVO pasiekti konsensusą tarp konfliktuojančių valstybių ar grupių.⁷

Literatūroje praktikų analizės metodas gali būti apibrėžtas skirtingai, tačiau šiame darbe pasirinkta A. Adler ir F. Kratochwil prieiga. Autoriai teigia, jog pirmiausia tam tikrą valstybių praktiką galima apibūdinti kaip pasikartojantį veiksmą, kuris yra atliekamas sąmoningai.⁸ Papildant autorius galima teigti, kad valstybių praktika dar suvokiama, kaip tam tikra veiksmų visuma, kuri turi tam tikrą socialinę reikšmę.

⁷ Kratochwil, F. (2011). Making sense of ‘international practices’. In: E. Adler, V. Pouliot, eds. *International Practices*. Cambridge University Press, 36-60.

⁸ Kratochwil, F. (2011). Making sense of ‘international practices’. In: E. Adler, V. Pouliot, eds. *International Practices*. Cambridge University Press, 36-60.

Veiksmas turi turėti prasmę ir būti atpažįstamas tam tikros grupės.⁹ Elementarus pavyzdys – rankos pakėlimas per paskaitą reiškia, jog norime kažką pasakyti. Tuo tarpu vienas iš valstybių praktikos pavyzdžių galėtų būti G8 susitikimai. Tokie susitikimai gali būti traktuojami kaip praktika, nes tam tikros valstybės susitinka reguliariai, susitikimuose vartojama tam tikra kalba, kitaip sakant, yra tam tikri skiriamieji elementai. Galima teigti, jog praktika atsiranda iš to, kaip žmonės suvokia tą praktiką. Mat skirtingas veiksmo/praktikos suvokimas, gali atnešti skirtingas reikšmes. Praktikų analizė neteikia pirmenybės tam tikram veikėjui, į veikėją atkreipiamas dėmesys, bet nepamirštama ir struktūra.

Taigi tam tikra valstybių praktika prisideda prie reiškinių formavimo, pavyzdžiui, kaip Norvegijos NVO ir jų veikla prisideda prie šios valstybės diplomatijos. Kaip jau minėta anksčiau, Norvegija visuomenės įtraukimo sektoriuje turi senas tradicijas. Norvegijoje yra susiformavusi praktika, jog valdžia remia įvairias NVO veikiančias valstybėje. Būtent dėl oficialių diplomatų bendradarbiavimo su NVO pasiekiami teigiamų rezultatų taikos derybose. Palaispniui tokia Norvegijos diplomatija formuoja naują Norvegijos diplomatijos praktiką dar kitaip vadinamą – Norvegijos diplomatijos modeliu.

Šiam tyrimui pasirinktos geriausiai žinomos Norvegijos NVO tarpininkavimo istorijos, kai konfliktuojančios pusės sugebėjo rasti kompromisą ir, kurios patenka į XX a. II – osios pusės rėmus. Būtent nagrinėjamu laikotarpiu Norvegija drąsiau ir aktyviau ėmė dalyvauti tarptautiniuose konfliktuose kaip neutralus tarpininkas savo veiksmus pagrįsdama „Track II“ diplomatija bei jos specifika. Darbe bus nagrinėjamos dvi sėkmės (Izraelio – Palestinos ir Sudano) istorijos ir vienas sėkmingas susitarimas, kuris, deja, neužbaigė konflikto (Šri Lankos atvejis). Pusiau sėkmingas Šri Lankos atvejis padės „atmesti“ bruožus, kurie visiškai nepasiteisino Norvegijos vykdomoje „Track II“ diplomatijoje. Kiekvienas iš atvejų bus nagrinėjamas per praktikų analizės metodo prizmę. Šių atvejų analizė padės atskleisti, kaip Norvegijos modelis veikia praktikoje, t. y., kurios savybės yra būtinos norint pasiekti kompromisą tarp konfliktuojančių pusių. Čia naudinga dar kartą išskirti, jog tyrimo objektas yra NVO veikla ir „Track II“ diplomatija sprendžiant konfliktus, o tiklas – atrasti sėkmingų būtinų veiksmų derinį.

⁹ Adler, A., Pouliot, V. (2011). International practices: introduction and framework. In: E. Adler, V. Pouliot, eds. International Practices. Cambridge University Press, 1-25.

Darbas bus organizuojamas šia tvarka: pirmajame skyriuje pristatoma literatūros ir tyrimų apžvalga apie „Track II“ diplomatijos atsiradimą, vystymąsi ir dabartinę tokios diplomatijos svarbą valstybių užsienio politikoje. Antrajame – teorinis darbo pagrindas, siekiant atskleisti, kokie veiksniai prisideda prie sėkmingo konfliktų sprendimo, ir vėliau šio magistrinio darbo tyrime juos tikrinti. Trečiajame skyriuje kalbama apie Norvegijos diplomatijos modelį ir jo ypatumus. Ketvirtajame skyriuje bus nagrinėjami Norvegijos ir NVO bendradarbiavimo atvejai, kai buvo pasiektas konsensusas tarp konfliktuojančių pusių. Penktasis skyrius koncentruotas į veiksnius, kurie pasikartojo kiekviename nagrinėtame atvejuje, t. y. bus suformuluotas Norvegijos NVO sėkmės modelis. Galiausiai pateikiamos išvados, kas paaiškėja apie Norvegijos vykdomą „Track II“ diplomatiją tarptautinėse derybose.

LITERATŪROS APŽVALGA

Norint kuo geriau atskleisti temą – Norvegijos nevyriausybinių organizacijų įtaka valstybės užsienio politikai bei atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą, tikslinga nagrinėjamą literatūrą padalinti į dvi dalis. Pirmasis literatūros „blokas“ apims autorius, kurie kalba apie Norvegijos užsienio politiką ir jos bruožus. Oficialią valstybių diplomatiją priskiriame „Track I“ diplomatijai. Antrasis – apžvelgs literatūrą, kuri nagrinėja Norvegijos „Track II“ diplomatiją, jos bruožus bei esamus ginčus. Darbe koncentruojamasi į konkrečius Norvegijos užsienio politikos atvejus, kai bendradarbiaudama su NVO, tokiomis kaip: Norwegian Red Cross, CARE Norway, Caritas Norway, Norwegian Church Aid pagalba ir kt., Norvegija ne tik prisidėjo prie tarptautinių derybų Šri Lankos, Sudano, Izraelio – Palestinos atvejais, bet ir pasiekė kompromisą tarp konfliktuojančių pusių.

Norvegijoje bei kitose Skandinavijos valstybėse aktyviai veikia nevyriausybinių organizacijų tinklas. 2004 metų duomenimis Skandinavijoje yra daugiau nei 10 milijonų nevyriausybinių organizacijų narysčių ir 80% Norvegijos piliečių priklauso vienai ar daugiau tokių organizacijų.¹⁰ Politikos mokslininkų teigimu, demokratiškai valstybei reikia impulsų, postūmio iš jos piliečių. Šiaurės valstybėms būdingas modelis, kuris labiausiai pastebimas Norvegijoje – valstybėje veikia įvairios organizacijos, kurios bendradarbiauja su vietos valdžia ir padeda valstybei įgyvendinti taikos misijas užsienyje. Būtent NVO kuria komunikacijos kanalus tarp demokratinės valdžios ir visuomenės. Visuomenė dažniausiai atkreipia dėmesį ar išreiškia susirūpinimą tam tikra problema, kurios pasiekia valdžios organus per NVO kanalus.¹¹

Norvegija, su kiek daugiau nei 5 mln. gyventojų, priskiriama mažosioms valstybėms.¹² Nepaisant to, ši valstybė aktyviai veikia tarptautinėje politinėje arenoje. Knut Heidar knygoje „Norway: Elites on Trial“ teigia, jog mažos valstybės labiau nei didelės remia tarptautinę teisę bei nevyriausybinių organizacijų veiklą.¹³ Øystein Haga Skånland pridėda ir sako, jog „taikos“ koncepcija, turi ypatingą reikšmę bei vietą Norvegijos užsienio politikoje. Istoriniuose tyrimuose buvo nustatyta, kad Norvegija

¹⁰ The EEA Grants and Norway Grants <<http://www.ngonorway.org/bilateral-partnerships/norwegian-ngos>> [Žiūrėta 2018.07.04]

¹¹ Stortingsmelding nr. 39 (2006-2007). Frivillighet for alle Dag Wollebæk og Karl Henrik Sivesind (2010). Fra folkebevegelse til filantropi? <<http://www.ngonorway.org/bilateral-partnerships/norwegian-ngos>> [Žiūrėta 2018.07.06]

¹² Knut Heidar, *Norway: Elites on Trial*, New York: Westview Press, 2000, 170-194 p.

¹³ Knut Heidar, *Norway: Elites on Trial*, New York: Westview Press, 2000, 170-194 p.

jau nuo 1890 m. turėjo taikos diskursą ir „taikos tradiciją“. Nepaisant to, taikos skatinimas per trečiųjų šalių dalyvavimą taikos procesuose netapo reikšminga Norvegijos užsienio politikos praktika iki 1990-ųjų.¹⁴

Asoka Bandarage teigimu, Norvegijos diplomatija koncentruota į ekonomikos vystymą ir mainus, gerą valdymą, aplinkosaugą, energetiką, sveikatą, švietimą ir kitus socialinius sektorius. Didžiausia Norvegijos pinigine parama tiesiogiai ir per NVO suteikiama Afrikos, Azijos, Lotynų Amerikos, Rytų Europos regionams. Dešimtojo dešimtmečio pabaigoje Norvegijoje veikė daugiau nei 20 valdžios remiamų NVO, kurios vykdė humanitarinę pagalbą, konfliktų prevenciją bei užtikrino žmogaus teises beveik 100 valstybių.¹⁵

Problemos, su kuriomis susiduria šiuolaikinė visuomenė, per daug sudėtingos, kad valstybinės institucijos galėtų jas efektyviai spręsti vien tik savo jėgomis. Dėl šios priežasties vis svarbesnis tampa bendradarbiavimas su NVO, kurios gali suteikti vertingas ekspertines išvalgas apie politikos efektyvumą, užpildyti valstybės teikiamų viešųjų paslaugų spragas ir bendradarbiauti formuojant bei vertinant įgyvendinamas programas. „Norvegijos modelis“ būtent ir kalba apie didelį Norvegijos NVO indėlį ir sėkmę taikos užtikrinimo procesuose visame pasaulyje, kai kitos trečiosios šalys suklydo ar turėjo sunkumų.¹⁶ Norvegijos diplomaija yra orientuota į paramą trečiosioms šalims pasitelkiant ne tik valdžios institucijų, bet ir NVO pagalbą. Jozef Batora straipsnyje „Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada“ tarsi papildo Øystein Haga Skånland teigdamas, jog mažoms ir vidutinėms valstybėms dėl ribotų ekonominių bei karinių pajėgumų, viešoji diplomatija suteikia galimybę didinti savo įtaką tarptautinėje arenoje. Dar kitaip tai galima apibrėžti, kaip valstybės minkštąją galią, kuri kuriama įvairiomis formomis: per meną, tam tikrus pavienius activistų judėjimus, įvairias asociacijas bei NVO.¹⁷ Pastebima, jog pastaraisiais metais Norvegijos bendradarbiavimo modelis sulaukia vis daugiau politikos mokslininkų susidomėjimo. Kalbama apie NVO veiklas ir vertybes, kurios

¹⁴ Øystein Haga Skånland, *Norway is a peace nation': A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement*. Norway: 35-45p.

¹⁵ Asoka Bandarage, *The Brown Journal of World Affairs* Vol. 17, No. 2 (Spring / Summer 2011), p. 221-242.

https://www.jstor.org/stable/24590809?seq=1/action/showAdvancedSearch#metadata_info_tab_contents [Žiūrėta 2018.09.10]

¹⁶ Øystein Haga Skånland, *Norway is a peace nation': A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement*. Norway: 35-45p.

¹⁷ Jozef Batora, *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada*. Netherlands: 2005, 1-26 p.

yra glaudžiai suderintos su vyriausybės politikos prioritetais ir vertybėmis. Būtent dėl tokio bendradarbiavimo Norvegija pasiekia teigiamų rezultatų – vykdo sėkmingas taikos derybas. Svarbu ir tai, kai tam tikri valstybės veiksmai imami suvokti kaip susiformavusios praktikos. Praktikų analizę ir praktiką galime apibūdinti kaip tam tikrą veiksmų visumą ar pasikartojantį veiksmą, kuris turi tam tikrą reiškmę. Pavyzdžiui, jau ir anksčiau minėtus reguliarius G8 susitikimus taip pat galima laikyti politikoje susiformavusia praktika, kuri prisideda prie reikšmių formavimo. Būtent įvairių tarptautinių konfliktų sprendimas su NVO pagalba prisideda prie stipresnio Norvegijos oficialios diplomatijos ir NVO ryšių kūrimo.

Kaip jau minėta anksčiau Norvegija visuomenės įtraukimo sektoriuje turi senas tradicijas. Šioje valstybėje yra susiformavusi praktika, jog valdžia remia įvairias NVO veikiančias šioje valstybėje.¹⁸ Norvegijos valdžia kartu su NVO nenutrūkstamai ir stipriai bendradarbiauja su Jungtinėmis Tautomis, prisideda prie žmogaus teisių gynimo, įvairių regioninių konfliktų (pvz., Šri Lankos, Kolumbijos ir Vidurio Rytų) sprendimo pasaulyje nuo 1950 m. Per tokį bendradarbiavimą tarp Norvegijos valdžios ir NVO užmegztas ryšys. Norvegijos Užsienio Reikalų Ministerija išmoko pasikliauti NVO patirtimi sprendžiant konfliktus kriziniuose regionuose ir sukauptais jų ryšių tinklais. Tuo tarpu NVO turi galimybę pritraukti didesnę vyriausybines finansines paramą. Pastebima, jog tarp Norvegijos NVO ir Norvegijos valdžios institucijų užsimezgę abipusis ryšys, kas suteikia galimybę dalintis patirtimis bei informacija.¹⁹

Taigi, pirmojo „bloko“ autoriai sutinka, jog nagrinėjant Norvegijos užsienio politiką, arba kitaip sakant „Track I“ diplomatiją, ši valstybė dažnai į pagalbą pasitelkia NVO. Tiek Norvegijos, tiek įvairūs tarptautiniai tyrimai bei apklausos rodo, kad šalies visuomenė yra pilietiškai aktyvi ir naudojasi savo teisėmis bei galimybėmis dalyvauti valstybės politiniame gyvenime. Autoriai sutinka, jog NVO suvokiamos kaip pilietinės visuomenės institucinė apraiška. Būtent per jas skatinamas bendradarbiavimas, partnerystė ir įtraukimas priimant sprendimus Norvegijos diplomatijoje. NVO, kaip laisva piliečių valia įkurtų organizacijų, gausa ir aktyvus vaidmuo visuomeniniame gyvenime yra vienas pamatinių pilietinės visuomenės egzistavimo elementų ir aktyvių gyventojų politinės raiškos formų. Būtent tokios organizacijos sukuria sąlygas piliečiams aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo

¹⁸ Emanuel Adler ir Vincent Pouliot, *International practices: introduction and framework*, Cambridge University, 2012 3- 35p.

¹⁹ Emanuel Adler ir Vincent Pouliot, *International practices: introduction and framework*, Cambridge University, 2012 3- 35p.

procesuose, kuria didesnę pasitikėjimą vietos valdžia, institucijomis bei gali būti tarptautinių derybų sėkmės garantas.²⁰ Būtent todėl kalbant apie Norvegijos diplomaciją, neužtenka remtis vien „Track I“ reikia kalbėti apie „Track II“ diplomaciją arba kitaip vadinamą „Norvegijos modelį“, kurį politikos moksluose autoriai dažnai apibūdinama valstybės bendradarbiavimą su NVO ir dalyvavimą tarptautinėse derybose. Taigi čia galime pradėti kalbėti apie antrąją literatūros „bloką“, kuriame aptarsiu ne tik skirtumus tarp „Track I“ ir „Track II“ diplomatijos, bet taip pat pateiksiu esamus ginčus, naujo darinio „Track I ½“ pagrindinius bruožus ir paaiškinsiu, kodėl reikia kalbėti apie šią sąvoką ir kodėl „Track I ½“ terminas toliau darbe nebus naudojamas.

Norvegijos diplomacija, įtraukiant NVO į tarptautinius procesus, dažniausiai priskiriama „Track II“ diplomatijai. „Track I“ diplomacija apima veiksmus ir tiesioginį oficialių atstovų dalyvavimą, o „Track II“ diplomacija yra neoficiali, dažniausiai vykdoma NVO. Giliai įsitvirtinusios visuomenėse, derybiniam procese NVO veikia kaip tarpininkai, agentai, galintys atlikti mainus tarp kitų „žaidėjų“. Visgi, laikui bėgant atsiranda autorių, kurie prieštarauja tokiam Norvegijos bendradarbiavimo su NVO skirstymui ir čia atsiranda naujas darinys – „Track I ½“.

Ann Kelleher ir James Larry Taulbee straipsnyje „Bridging The Gap: Building Peace Norwegian Style“ Norvegijos dalyvavimą įvairiose derybose, jų moderavimą nepriskiria nei „Track I“, nei „Track II“, o išskiria visiškai naują „Track I ½“, kuri apibūdina kaip oficialių atstovų/ diplomatų bendradarbiavimą su įvairiomis NVO. Norvegijos valdžia kartu su NVO prisideda prie įvairių regioninių konfliktų sprendimo, kur Norvegija dažniausiai suvokiama kaip nepriklausomas arbitras. Būtent dėl šios priežasties ši Šiaurės valstybė laikoma patikima.

Visgi „Track I ½“ diplomatijos terminas yra pakankamai naujas ir reikalaujantis gilesnių tyrimų, jog galėtumėme kalbėti apie jo poveikį ir naudą valstybių diplomatijoje. Be to, politikos mokslininkai patys nesutaria ar „Track I ½“ nėra tiesiog „Track II“ diplomatijos forma. Dėl literatūros ir konkrečių atvejų stokos „Track I ½“ diplomatijos terminas šiame darbe nebus naudojamas ir bus nagrinėjami būtent „Track II“ diplomatijos atvejai, kurie Norvegijos atveju padėjo pasiekti susitarimą tarp konfliktuojančių pusių.

²⁰ Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė: lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė. Nevyriausybinė organizacijų informacijos ir paramos centras, Vilnius, 2012, p. 10.

Autoriai Esra Çuhadar ir Bruce W. Dayton straipsnyje „Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy” nagrinėja „Track II” diplomatiją Izraelio – Palestinos taikos procese 1992 – 2004 m. Tyrimas fokusuotas į oficialių atstovų derybas ir neoficialių veikėjų rolę šiame taikos derybų procese. Pažymėčiau tai, jog „Track II“ diplomatija dažnai apibūdinama kaip intervencija, kurios metu įtakingi konfliktuojančių pusių atstovai yra suvedami kartu prie derybų stalo neoficialių trečios šalies atstovų. Šie atstovai sugeba užtikrinti taikos procesą, derybas ir susitikimus tarp konfliktų pusių, kai oficialiems diplomatams tai nepavyksta. Kitaip nei oficiali diplomatija, „Track II“ diplomatija prasideda su prielaida, kad ilgalaikių socialinių konfliktų negalima išspręsti, jei neatkreipiamas dėmesys į ginčytinų šalių tarpusavio socialinio identiteto poreikius. „Track II“ diplomatija priveda prie problemos sprendimo, tačiau, anot autorių, pirmiausia, reikia pakeisti konfliktuojančių pusių mąstymą. Apie derybas jos linkusios galvoti, kaip apie nulinės sumos žaidimą. Visgi, konfliktas turėtų būti suvokiamas kaip bendra problema ir norint ją išspręsti reikia bendradarbiauti – rasti abiem pusėms priimtina sprendimą.²¹ Esra Çuhadar „Track II“ diplomatiją suskirstė į dvi kategorijas: žmones, susibūrusius sąveikai ir konflikto eigos etapą. Pirmasis aspektas apima įtakingą elitą, kuris neturi oficialių pozicijų ir kuris sąveikauja neoficialiai: laikraščių redaktoriai, mokslininkai, pilietinės visuomenės ar grupių lyderiai, atstovaujantys, pavyzdžiui, studentus. Tokį veikimą netgi galima įvardinti kaip „Track I ½ diplomatiją“. Antrasis aspektas suskirsto veiklos rūšis pagal jų pobūdį. Tai gali būti prevencinės priemonės, neoficialios derybos prieš oficialias derybas, ar susitarimas dėl taikos kūrimo.²² Gilinantis į Izraelio – Palestinos konfliktą 1992 ir 2004 m. galima teigti, jog apskritai nuo 1980 –ųjų „Track II“ diplomatija suvienijo šimtus palestiniečių ir Izraelio gyventojų iš skirtingų sektorių. „Track II“ diplomatija apėmė pareigūnus, veikiančius neoficialiai, jaunimo grupes, akademikus bei mokslininkus, taip pat mokytojus, žurnalistus, biurokratus, menininkus, sveikatos priežiūros specialistus, aplinkosaugininkus ir net verslo grupes. Įdomu tai, jog būtent Oslo taikos procesas, remiamas Norvegijos, prasidėjo nuo neoficialių susitikimų tarp Izraelio akademinės bendruomenės ir Palestinos Išlaisvinimo Organizacijos (PLO), kurie užtikrino progresą derybų procese. Transformacija iš neoficialaus proceso į oficialų taikos

²¹ Esra Çuhadar and Bruce W. Dayton straipsnyje “Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy”. *Negotiation Journal*, 2012, 155-179 p.

²² Esra Çuhadar and Bruce W. Dayton straipsnyje “Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy”. *Negotiation Journal*, 2012, 155-179 p.

susitarimą buvo laikomas pagrindiniu neoficialių taikos pastangų pasiekimu visame pasaulyje. Oslo taikos procesas taip pat paskatino daugybę neoficialių taikos procesų 1993 – 2000 m. Apibendrinant autorių tyrimą, išaiškėja, jog tvarią taiką pasiekti yra sunkiau, kai į taikos kūrimo procesus nėra įtraukti paprasti žmonės ir visuomenė.

Jau anksčiau minėto norvegų autoriaus Øystein Haga Skånland straipsnis „Norway is a peace nation”: A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement” aiškina, kaip dalyvavimas taikos derybose apskritai tapo natūraliai suvokiamu kaip integrali Norvegijos užsienio politikos dalis. Autoriaus idėjos papildė Esra Çuhadar ir Bruce W. Dayton ir taip pat kalba apie 1993 m. Vidurio Rytų taikos procesą tarp Izraelio ir Palestinos, kurio metu išryškėjo Norvegijos ir jos „agentūrų” galimybės užtikrinti sklandų taikos procesą. Pagrindinis klausimas, kaip tokia maža ir pakankamai nuo konfliktinių taškų nutolusi šalis kaip Norvegija imasi politikos, skatinančios taiką visame pasaulyje. Čia kyla ir dar vienas klausimas kaip sukurti toką viziją kaip natūralią ir būtiną šalies užsienio politikos dalį? Autorius tyrimą formuoja per diskurso analizę bei per tai, kaip patys norvegai suvokia savo tapatybę ir kaip jie save apskritai mato pasaulyje. Norvegijos taikos užmezgimo pobūdis – glaudus valstybės, NVO ir akademinų institucijų bendradarbiavimas, politinis sutarimas, susijęs su dideliu žiniasklaidos dėmesiu, reiškia, kad empirinis tyrimas turi apimti įvairius tekstus. Pats straipsnis yra suskirstytas į tris laikotarpius, kurie leidžia atskleisti besikeičiančias diskursyvines taikos kūrimo konstrukcijas. Atkreipiau dėmesį į kiekvieną iš trijų laikotarpių, kurie turi išskirtines diskurso reprezentacines savybes. Pirmasis laikotarpis yra taikos įtraukimo „priešistorė“. Antruoju (1993 – 2003 m.) laikotarpiu buvo būdingas dominuojančio atstovo įsteigimas. Trečiuoju laikotarpiu, nuo 2003 iki 2008 m., dominuojantį atstovavimą ėmė keisti „vietos“ pokyčiai. Laikui bėgant pastarasis susilaukia vis didesnės kritikos, vis dėlto jis išlieka dominuojantis.²³

Ann Kelleher straipsnyje „A Small State’s Multiple-level Approach to Peace-making: Norway’s Role in Achieving Sudan’s Comprehensive Peace Agreement“ nagrinėja taikos užtikrinimo proceso raidą Sudane. Tyrimas atskleidžia, jog net ir mažos valstybės indėlis taikos procese gali atnešti labai didelių rezultatų. Dirbdami taikos proceso užkulisiuose su oficialiais ir neoficialiais veikėjais Sudano konflikto metu, Norvegijos Užsienio reikalų ministerijos atstovai ir NVO

²³ Øystein Haga Skånland, *Norway is a peace nation: A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement*. Norway: 35-45p.

bendradarbiavo, siekdamas paremti tarpininkus tame procese – JAV ir Kenijos vadovaujamą Tarpvyriausybinę plėtros instituciją (angl. *Intergovernmental Authority on Development* (IGAD)). Sudano ilgalaikis taikos kūrimas iliustruoja, kaip tarpusavyje bendradarbiaujantys tarpininkai gali palengvinti taikos kūrimo procesą ir baigti ne vieną dešimtmetį besitiesiantį smurtą valstybėje. Visgi, nėra vieningos nuomonės dėl mažų valstybių įsitraukimo. Vieni autoriai atstovauja poziciją, jog mažos valstybės yra silpnos bei pažeidžiamos, kiti – jog mažosios valstybės gali taip pat klestėti, kaip ir jų didžiosios kaimynės. Norvegijos vaidmuo Sudano konflikto atveju, atskleidžia, kokį konstruktyvų vaidmenį maža valstybė gali vaidinti sprendžiant tarptautinius konfliktus, nepaisant jos tradiciškai apibrėžtos mažos galios. Pabrėžiamas Norvegijos išskirtinumas – ši valstybė skiria deryboms tiek laiko, kiek tai pareikalauja. Be to, Norvegija gerbiama už tai, jog užtikrina konfliktuojančių pusių informacijos konfidencialumą, kol jos nesuseda prie bendro derybų stalo. Sudano konflikto atveju, kelerius metus Norvegai dirbo kartu su dargeliu kitų tarptautinių veikėjų, kurie padėjo išspręsti ir kristalizuoti Sudano konfliktuojančių pusių pozicijas. Jie sujungė įvairių mediatorių žinias, tokiu būdu sukuriant kolektyvinį spaudimą, kuris buvo reikalingas norint paskatinti šalis siekti konsensuso. 2005 metais su Norvegijos pagalba buvo pasiektas susitarimas tarp Sudano ir Sudano Tautos Išlaisvinimo judėjimo. Taigi net ir šiuo atveju Norvegijos valdžios ir NVO tinklas iliustruoja vieną iš savo išskirtinių mažos valstybės „pajėgumų“. Norvegija naudojami plačiu savo NVO tinklu, užmezga kontaktą tarp konfliktuojančių pusių ir veikia už oficialių taikos derybų procesų. Ši Šiaurės valstybė bendradarbiauja tiek su aukščiausio lygio pareigūnais, tiek su paprastais žmonėmis bei kitomis NVO, pavyzdžiui, Sudano atveju, Naująja Sudano Bažnyčių Taryba.²⁴

Visgi, svarbu pabrėžti, jog Norvegijos derybos ne visada būna sėkmingos, o derybų „sėkmės istorijos“ susilaukia ir nemažai kritikos. Iš pradžių Oslo susitarimas buvo laikomas dar vienu Norvegijos sėkmingų derybų pavyzdžiu. Tiek žydai, tiek palestiniečiai ryžosi reikšmingiems kompromisams. Izraelis pripažino Arafatą formaliu palestiniečių lyderiu ir sutiko sukurti dalinę autonomiją turinčią Palestinos teritoriją su Vakarų krantu ir Gazos ruožu. Taip pat palestiniečiams leista grįžti į gimtąsias teritorijas. Be to, Palestinos Išsivadavimo Armija pripažino Izraelio valstybės egzistavimą. Abi pusės sutarė tęsti derybas dėl žydų naujakurių problemos

²⁴ Ann Kelleher, *A Small State's Multiple-level Approach to Peace-making: Norway's Role in Achieving Sudan's Comprehensive Peace Agreement*, „Civil Wars“: 2006, 285–311 p.

ir kitų ginčytinų klausimų. Visgi, kai kurie politikai bei politikos mokslininkai teigia, kad po Oslo sutarties priešiškas tarp Izraelio ir palestiniečių tik padidėjo. Palaipsniui ši susitarimą ėmė kritikuoti abi pusės. Tiek žydų, tiek palestiniečių radikalai negalėjo susitaikyti su pasiūlytais kompromisais. Svarbu ir tai, jog net tokia valstybė kaip Amerika, D. Trumpui tapus prezidentu, savo retorika ir veiksmais (perkeliant JAV ambasadą iš Palestinos į Izraelį) tik dar labiau paaštrino susiklosčiusią situaciją.²⁵

Daphe Josselin ir Willian Wallance taip pat kritikuoja „Track II“ diplomatija paremtą Norvegijos užsienio politiką. Autorių teigimu, Norvegija kišdamasi į šalių vidaus reikalus negerbia tos valstybės interesų ir teisės spręsti kilusius neramumus pačiai. Kišdamasi Norvegija gali paveikti valstybės stabilumą ar status-quo. Atkreipiamas dėmesys, jog Šiaurės valstybė dažnai derybų procesui suteikia didžiulę piniginę paramą, dėl kurios valstybės jaučiasi skolingos. Pavyzdžiui, Šri Lankos derybų atveju, Norvegija bendradarbiaudama su International Alert ir National Peace Council suvokiama kaip Vakarų agentė, kuri savo veiksmais tarsi iš naujo kuria kolonijinę sistemą ir per daug kišasi į procesus, vykstančius svetimoje valstybėje. Kaip grėsmę galima išskirti ir darbą su NVO, kurios yra įkurtos religijos pagrindu. Tokios NVO gali paskatinti kultūrio dominavimo baimę, net tuose regionuose, kur viena religinė bendruomenė sudaro mažumą.²⁶ Jan Egeland Norvegijos strategijos dokumente „Impotent Superpower – Potent Small Power“ atskleidžia, kad Norvegija vaizduojama, kaip galinga, bet maža valstybė, kurios diplomatija yra skirta atstovauti tam tikrose teritorijose „bejėgės“ JAV interesus.²⁷ Tokiai pozicijai antrina ir Francisco Gil White. Jis teigia, jog Norvegija prisidengdama mažos valstybės statusu, gina didžiųjų Vakarų valstybių, tokių kaip Amerika, interesus. Vykdydama tokią užsienio politiką Norvegija siekia naudingų sprendimų, kurie puoselėtų tolimesnę JAV politinę strategiją, kurios tikslas – panaikinti, destabilizuoti, suskaldyti esamas valstybes ir išlaikyti Vakarų hegemoniją bei jos neoliberalią ekonominę darbotvarkę.²⁸ Tam pritaria ir Daphe Josselin bei Willian Wallance, kurie teigia: „dalyvaudama taikos užtikrinimo misijose Norvegija plečia savo ekonominius ir karinius interesus“.²⁹

²⁵Farrell Stephen, *Why is the U.S. moving its embassy to Jerusalem?* Reuters, 2018.03.07
<<https://www.reuters.com/article/us-usa-israel-diplomacy-jerusalem-explai/why-is-the-u-s-moving-its-embassy-to-jerusalem-idUSKBN11811N>> [Žiūrėta 2018.07.15]

²⁶ D. Josselin and W. Wallace eds., *Non-state actors in World Politics*. New York: Palgrave, 2002.

²⁷ Jan Egeland, *Impotent Superpower – Potent Small Power*. Norway, 1989.

²⁸ Gil White, *The Oslo Was Process*. Section 6, Epilogue, 3-4.

²⁹ D. Josselin and W. Wallace eds., *Non-state actors in World Politics*. New York: Palgrave, 2002.

Apibendrinant galima teigti, jog šioje apžvalgoje tikslinga išskirti dviejų tipų literatūrą. Vieni autoriai nagrinėja Norvegijos diplomatijos tradicijas, kiti koncentruojasi į taip vadinamą naująjį Norvegijos diplomatijos modelį. Nors Norvegijoje piliečių įsitraukimas į valstybės politinį gyvenimą – didelis ir Norvegijos diplomatija turi senas tradicijas, visgi, „Track I“ ir „Track II“ diplomatija tampa nauju tyrimų objektu ir vienu iš pagrindinių veiksnių, užtikrinančių Norvegijos sėkmę tarptautinėse taikos palaikymo misijose. Norvegijos diplomatijos modelis turi savitą veikimo būdą ir yra išskirtinis. Būdama maža valstybė, Norvegija užima svarbią rolę tarptautinėje politikoje. Tą išskirtinumą lemia stiprus ryšys bei bendradarbiavimas su NVO kitų valstybių taikos kūrimo procesuose. Autoriai neturi tvirtos vieningos nuomonės, dėl Norvegijos diplomatijos priskyrimo „Track II“ ar „Track I ½“. Dominuojanti pozicija yra ta, jog Norvegijos ir NVO bendradarbiavimas dažniausiai priskiriamas „Track II“. Kaip teigia literatūros apžvalgoje minėti autoriai „Track II“ diplomatija orientuojasi į nevyriausybinių sektoriaus įtaką bei plėtrą diplomatijoje. Be to, „Track II“ diplomatijos šalininkai Ronald Fisher įrodė jos naudą. Autorių teigimu, tokios derybos gali būti naudingos taikos procesams, įskaitant saugų, neoficialų bei nuolatinį konfliktuojančių grupių dialogą, kai oficialūs taikos procesai žlunga arba yra neįmanomi. „Track II“ diplomatija taip pat naudinga prieš pradedant formalų pasiūlymą dėl konfliktų sprendimo. Tai padeda tarpininkauti bei kurti diplomatinis santykius tarp valstybių ar konfliktuojančių pusių. Be to, būtų „Track II“ suteikia piliečiams galimybę dalyvauti taikos kūrimo procesuose.³⁰ Visgi Ann Kelleher ir James Larry Taulbee straipsnyje „Bridging The Gap: Building Peace Norwegian Style“ iškelia idėją, jog Norvegijos dalyvavimą įvairiose derybose, jų moderavimą reikėtų priskirti „Track I ½“.

Žinoma, Norvegijos modelis kritikuojamas dėl ilgo proceso, didelių finansinių išteklių, kartais per didelio kišimosi į kitų valstybių vidaus reikalus. Visgi, didelis Norvegijos visuomenės įsitraukimas rodo, jog visuomenė yra linkusi skirti dideles ekonomines bei laiko sąnaudas prisidedant prie palankaus tarptautinio klimato kūrimo kitose valstybėse. Būtent per sėkmingas taikos derybas Norvegija užsitarnavo savo kaip patikimos ir sąžiningos valstybės vardą.

Nesant vieningai politikos mokslininkų nuomei, kurie veiskniai lemia Norvegijos ir jos NVO sėkmę taikos užtikrinimo procesuose, kyla šio darbo problema

³⁰ Fisher, R. 2006. Coordination between track two and track one diplomacy in successful cases of prenegotiation. *International Negotiation* 11: 65–89.

– koks yra Norvegijos vykdomos „Track II“ diplomatijos sėkmingų, būtinų veiksmų derinys, kuris užtikrina, jog konsensusas tarp konfliktuojančių pusių bus pasiektas. Tiek vieni, tiek kiti autoriai pabrėžia „Norvegijos modelio“ unikalumą ir, jog būtent tai yra viena iš Norvegijos sėkmės taikos derybose priežasčių. Atlikta literatūros apžvalga – šio magistrinio darbo pagrindas, kuris per praktinius Norvegijos bendradarbiavimo su NVO atvejus, padės paaiškinti, kokie valstybių užsienio politikos veiksmai, į pagalbą pasitelkiant NVO, veikia/ neveikia siekiant kompromiso taikos palaikymo procesuose.

TEORINIS DARBO PAGRINDAS

Sunku tiksliai apibrėžti „Track II“ diplomatijos pradžią. Manoma, jog elitas organizavo taikos draugijų susitikimus dar prieš Pirmąjį Pasaulinį karą, kurių metu dažniausiai buvo aptarinėjami tarptautiniai valstybių santykiai. Iškart po Antrojo Pasaulinio karo vokiečių, prancūzų ir britų piliečiai buvo sušaukti bendram tikslui – skatinti visuomenių susitaikymą. Šaltojo karo metu „Track II“ diplomatija įgavo dar didesnę reikšmę. Tai buvo vienas iš elementų, kuris padėjo palaikyti santykius tarp didžiųjų valstybių. Mokslo, starteginio stabilumo bei saugumo ekspertai buvo tie atstovai, kurie turėjo ryšių ir buvo gerbiami savo valstybių valdžios bei galėjo daryti joms įtaką. Būtent šie atstovai tarp JAV ir Sovietų Sąjungos palaikė neoficialiąją diplomatiją.

Vos atsiradusi „Track II“ diplomatija nebuvo aiški ir plačiai naudojama valstybių kaip užsienio politikos dalis. Vienas pirmųjų „Track II“ diplomatijos apibrėžimą 1981 m. pateikė JAV departamento pareigūnas Joseph Montville. „Track II“ diplomatiją jis apibūdino kaip neformalų bendradarbiavimą siekiant vystyti strategijas, paveikti viešąją nuomonę ir sutelkti žmonių bei finansinius resursus, kurie padėtų spręsti konfliktus.³¹ Laikui bėgant pastebėta, jog neoficialios diplomatijos sėkmingų misijų skaičius išaugo. Tai reiškia, jog tradicinės diplomatijos ir oficialių atstovų įtaka ir galia ėmė mažėti. Pagrindinis J. Montville tikslas – įrodyti, jog bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis sprendžiant konfliktus gali būti naudingas ir atvesti prie teigiamų rezultatų.³²

Vieną pirmųjų modernios „Track II“ diplomatijos pavyzdžių 1906 m. pateikė John Burton, buvęs Australijos diplomatas. Londono universitete jis išdėstė savo įžvalgas, kaip konfliktai turėtų būti suprasti ir sprendžiami. J. Burton iškelta teorija teigia, jog dialogas bei komunikacija tarp neoficialių atstovų gali būti lygiai tokie pat svarbūs, kaip ir oficialių diplomatų veiksmai sprendžiant konfliktus. Siekiant įrodyti teorijos veiksnumą pasirinktas konfliktas tarp Pietryčių Azijos ir Malaizijos. Konflikto metu Didžioji Britanija atliko nepriklausomos valstybės rolę: su jos pagalba abiejų regionų diplomatai pasikvietė atstovus iš įvairių organizacijų.³³ Londone surengtas suvažiavimas, dirbtuvės, kurių tikslas – išsiaiškinti tikslas ginčų priežastis

³¹ Peter Jones, *Track Two Diplomacy in Theory and Practice*. Stanford, California: 2015, 7-165 p.

³² Peter Jones, *Track Two Diplomacy in Theory and Practice*. Stanford, California: 2015, 7-165 p.

³³ John W. Burton, „Papers of John W. Burton”. In *Conflict resolution: track two diplomacy*. 1987, 65-72 p.

bei rasti kompromisą. Konferencijos metu gimusios idėjos vėliau perduotos oficialioms Malaizijos, Singapūro ir Indonezijos valdžioms pačių konferencijos dalyvių. Politikos mokslininkų teigimu, sunku tiksliai pasakyti, kiek tai prisidėjo prie ribinių ginčų sprendimo, bet manoma, jog neoficialūs atstovai čia suvaidino svarbų vaidmenį. J. Burton tai pavadino kontolijuojamąja komunikacija (angl. *controlled communication*). Tyrėjų teigimu, tai tapo nauju būdu spręsti tarptautinius ginčus – užtikrinti neoficialias konferencijas, kurias moderuoja trečiosios, neutralios valstybės. Valstybė, kuri nedalyvauja konflikte, yra nepriklausomas arbitras. Ji padeda konfliktuojančioms pusėms rasti bendrą konflikto sprendimo būdą, kai oficiali diplomatija jau neveikia. Vėliau Herbert Kelman papildė J. Burton kontolijuojamosios komunikacijos terminą ir pavadino tai interaktyviu problemų sprendimu. (angl. *interactive problem solving*). Laikui bėgant H. Kelman dar labiau išplėtojo šį modelį ir apibūdino jį kaip akademinį požiūrių pagrįstą, neoficialų trečiosios valstybės įsikišimą, kuris priveda konflikto šalių atstovus prie tiesioginio bendravimo.³⁴ Svarbu tai, jog moderatorius neprimeta savo valstybės politikos, tiesiogiai nesiūlo sprendimo būdų, o yra atsakingas už proceso palaikymą, vietos ir laiko bei susitarimo užtikrinimą. Šio magistrinio darbo pagrindas būtent ir bus J. Burton teorija.

Kalbant apie sėkmingą Norvegijos vaidmenį ir „Track II“ diplomatijos taikymą sprendžiant tarptautinius konfliktus, reikia pabrėžti, jog egzistuoja tam tikros pradinės sąlygos, kurių reikia norint, jog prasidėtų „Track II“ diplomatijos procesas. Pirmiausia, reikėtų kalbėti apie pačių konfliktuojančių pusių norą spręsti konfliktą, o dar svarbiau – pasiryžimą įsileisti kitą valstybę kaip nepriklausomą arbitrą. Čia dominuojanti sąvoka turėtų būti pasitikėjimas. Pasitikėjimas, jog trečioji šalis neturi užslėptų interesų. Kitas svarbus aspektas – valstybės, ar grupių bendras susitarimas ieškoti konflikto sprendimo būdų, ar bent jau tam netrukdyti. Taip pat akcentuočiau ir stirpius NVO tinklus valstybėje, kurioje vyksta konfliktas, bei jų gebėjimą tiksliai vykdyti trečiosios valstybės NVO nurodymus. Esant pasitikėjimui ir nepriklausomam arbitrai, konfliktuonačios pusės turėtų suteikti visą naudingą informaciją, aiškiai išdėstyti savo reikalavimus bei interesus. Kai visos šios sąlygos išpildomos, valstybėje yra padėtas pagrindas „Track II“ diplomatijos veikimui.

³⁴ Kelman, H. C., Cohen, S. P., *The Problem-Solving Workshop: A Social-Psychological Contribution to the Resolution of International Conflict*. 1976 m. 79-90 p.

Literatūros apžvalgoje nagrinėti autoriai pateikia keletą veiksmų, kurie, anot jų, prisideda prie sėkmingo konfliktų sprendimo. Šiais atvejais sėkmė suvokiama, kaip konfliktuojančių pusių susitarimas vienu ar kitu klausimu. Manau, jog „Track II“ diplomatijos bruožus galima skirstyti į dvi grupes: 1) bruožai, kurie apskritai būdingi konfliktų sprendimams ir 2) bruožai, kurie būdingi būtent „Track II“ diplomatijai.

Pradėkime nuo bendrų konflikto sprendimo bruožų. Trumpai apžvelgti juos būtina, nes „Track II“ diplomatija be jų neapsieina ir „išmesti“ jų iš tyrimo negalime. Pavyzdžiui, Sudanas dešimtmečius kentėjo nuo karo tarp vyriausybės, kurioje dominuoja musulmonai, ir įvairių sukilėlių grupių (daugiausia krikščioniškų). Būtent Norvegija buvo ta valstybė skyrusi deryboms finansinę ir diplomatinę pagalbą. Šri Lankos atveju pagrindinės konfliktuojančios pusės Tamil Elamo (LTTE) – partizaninė organizacija, siekianti įsteigti nepriklausomą Tamil valstybę ir Šri Lankos oficiali valdžia. Vien per 2002 – 2003 metus Norvegija suorganizavo 6 susitikimus tarp LTTE ir Šri Lankos valdžios. Abiejose konfliktuose galime išvelgti panašumų – veiksmų, kurių ėmėsi Norvegija su NVO pagalba ir tai užtikrino sėkmingą tarpininkavimą. Pirmiausia, autorius A. Kelleher išskiria **asmeninį ryšį**. Pasitikėjimo kūrimas tarp NVO ir konfliktuojančių pusių – svarbus taikos kūrimo procese. NVO atstovai užmezga artimą ryšį su kiekviena iš konfliktuojančių pusių, kas padeda anksčiau ar vėliau pereiti prie derybų etapo, kurio metu pasiekiamas kompromisas. **Slaptumas**. Skirtingai nei kiti veikėjai, Norvegija nesiekia žiniasklaidos dėmesio, priešingai, Norvegijos tikslas – jog valstybių ar konfliktuojančių veikėjų veiksmams liktų izoliuoti nuo kritikų ir žiniasklaidos. Norvegijos įsitikinimu tai reikalinga tam, jog pagrindiniai derybininkai sutelktų dėmesį į tai, kaip pasiekti kompromisą. Žiniasklaida dažnai pabrėžia, kas skiria, o ne kas vienija puses. **Laikas ir kantrybė**. Konfliktuose tarp valstybių norint sukurti pasitikėjimą ir ryšį reikia nemažai laiko. Beveik visais atvejais, nepaisant vietos valdžios pagalbos ir įsikišimo, tarptautinė pagalba yra lėta ir reikalauja kantrybės. Su tuo susijęs ir paskutinis Norvegijos sėkmės faktorius, kurį pabrėžia ir Kelleher – **skiriamos lėšos**. Norvegija ne kartą demonstravo galimybę finansuoti ir remti ilgas derybas. Ši valstybė vadovaujasi „leiskime jiems pabandyti“ strategija.³⁵

Tuo tarpu kiti autoriai išskiria veiksmus, kuriais pasižymi būtent „Track II“ diplomatija. Mano manymu, „Track II“ diplomatijos bruožai puikiai atsispindi per

³⁵ Kelleher, A. (2006) ‘A Small State’s Multiple-Level Approach to Peace-making: Norway’s Role in Achieving Sudan’s Comprehensive Peace Agreement’, *Civil Wars* 8: 285–311.

valstybių (šio tyrimo atveju – Norvegijos) valdžios ir NVO bendradarbiavimo motyvus.

Džozefas Montvilis „Track II“ diplomatiją apibrėžia kaip neoficialius grupių, tautų, siekiančių kurti strategijas, daryti įtaką visuomenei ir paskirstyti žmogiškuosius bei materialinius išteklius, veiksmus, kurie galėtų padėti išspręsti egzistuojantį konfliktą. Tai yra procesas, skirtas padėti oficialiems lyderiams išspręsti arba, pirmausia, valdyti konfliktus bei iširti galimus jų sprendimus. Taikos kūrimo procese dalyvauja ne tik konfliktų sprendimo specialistai, bet ir NVO.³⁶

Žvelgiant iš valstybės perspektyvos, aišku, jog ne visada valdžios atstovais yra pasitikima, vadinasi, jie neturi **priėjimo prie tam tikrų grupių visuomenėje**.³⁷ Dėl to, jog valstybė neturi priėjimo prie tam tikrų grupių, reiškia, jog jų poreikiai taip pat nėra patenkinami. Šiuo atveju čia puikiai pasitarnauja NVO ir jų atstovai. Valdžios atstovų teigimu, tokiose situacijose NVO tenka ypatingas vaidmuo kuriant savo seserines organizacijas bei formuojant interesų grupes besivystančiose šalyse ir stiprinant vietos atstovų vaidmenį tokiose srityse, kaip žmogaus teisės, žiniasklaidos laisvė, antikorupcija ir aplinkosaugos klausimai.

Kalbant apie sritis, kuriose NVO gali būti naudingos, reikia suvokti, jog NVO taip pat gali būti svarbūs paslaugų teikėjai, kurie padeda **užtikrinti, kad pagrindinės žmogaus teisės**: į gyvybę, sveikatą, švietimą ir dalyvavimą visuomenėje būtų pasiekiamos vis didesniai gyventojų skaičiui. Norvegijos NVO jau ilgą laiką yra **užmezgusios ryšius** su kitomis vietinėmis tautomis visame pasaulyje ir sukaupusios didelę patirtį. Ši patirtis gali būti naudinga vykdant įvairias misijas užsienio valstybėse. Tikima, kad NVO ne tik teikia paslaugas, bet ir realizuoja naujas galimybes, stiprina įgytus gebėjimus ir keičia vietinių tautų požiūrį.³⁸

Kitas aspektas, jog **NVO turi didelį lankstumą** kritinėse situacijose.³⁹ Dažniausiai tokios organizacijos yra pasiruošusios greitai reaguoti, kai to labiausiai reikia. Tuo tarpu valdžios sprendimai gali „užstrigti biurokratijos koridoriuose“.

³⁶ Joseph V. Montville, *Track Two Diplomacy: The Work of Healing History*: 2006, p. 15-25.
<http://abrahamicfamilyreunion.org/wpcontent/uploads/2012/03/Track_Two_Diplomacy_Whitehead_Journal.pdf> [Žiūrėta 2019.02.11]

³⁷ Joseph V. Montville, *Track Two Diplomacy: The Work of Healing History*: 2006, p. 15-25.
<http://abrahamicfamilyreunion.org/wpcontent/uploads/2012/03/Track_Two_Diplomacy_Whitehead_Journal.pdf> [Žiūrėta 2019.02.11]

³⁸ Egeland, J. (1988) *Impotent Superpower – Potent Small State: Potentials and Limitations in the Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press.

³⁹ Joseph V. Montville, *Track Two Diplomacy: The Work of Healing History*: 2006, p. 15-25.
<http://abrahamicfamilyreunion.org/wpcontent/uploads/2012/03/Track_Two_Diplomacy_Whitehead_Journal.pdf> [Žiūrėta 2019.02.11]

Reakcijos „čia ir dabar“ reikia kilus konfliktams valstybės viduje, taip pat tiek po žmogaus sukeltų, tiek stichinių nelaimių.

Akcentuojant, kodėl valstybėms yra svarbu bendradarbiauti su NVO, galima teigti, jog viena iš vyriausybės užduočių yra remti tarptautines pilietinės visuomenės organizacijų pastangas tokiose srityse, kaip lyčių lygybė, antikorupcija, konfliktų sprendimas ir taikos kūrimas, aplinka ir klimato kaita, ar miškų naikinimas. Labai svarbu užtikrinti, jog neturtingų šalių pilietinės visuomenės atstovai galėtų visapusiškai dalyvauti šiuose procesuose. Taigi NVO yra atsakingos už tai, kad padėtų savo valdžiai bei kitiems partneriams, pvz., vietinėms NVO, **gauti prieigą prie informacijos, pasidalintų sukaupptomis žiniomis bei patirtimi**. Visa tai reikalinga norint gauti valstybės paramą ir siekiant užtikrinti, jog valstybė pasirūpins pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimu tiek vykstant konfliktui, tiek jam pasibaigus. Svarbu, jog ne tik NVO, bet ir valstybių valdžios dalintųsi gerosiomis patirtimis.

Po daugelio atliktų vertinimų pastebėta, jog Norvegijos NVO tapo labai profesionaliais veikėjais, kurie kartais gali būti naudingesni ir efektyvesni nei valstybės ar oficialūs atstovai. Bendradarbiavimas yra abipusiškai naudingas: NVO gauna finansavimą, reikiamą informaciją, tuo tarpu valdžia – sužino daugiau apie vietos bendruomenes, įgyja ekspertinių žinių, patirties bei išsprendžia konfliktą.⁴⁰

Apibendrinat šią dalį dar kartą akcentuosiu pagrindinius, būtent „Track II“ diplomatijai būdingus bruožus, kurie vėliau bus tikrinami pasirinktuose atvejuose. Tai: priėjimas prie tam tikrų visuomenės grupių, pagalba užtikrinant pagrindines žmogaus teises kuo didesniai kitos valstybės piliečių skaičiui, užmegztas ryšys su vietinėmis NVO, didelis NVO lankstumas sprendžiant konfliktus bei per valdžios institucijas gauta prieiga prie tam tikrų informacijos šaltinių.

Žinoma, kalbant apie „Track II“ diplomatijos sėkmes, reikia atkreipti dėmesį, jog taip pat egzistuoja atvejai, kai tokia diplomatija nebuvo veiksminga. Kalbant apie nesėkmes, viską geriausiai iliustruos Gruzijos – Abchazijos konflikto pavyzdys. Per šį konfliktą Tomáš Hoch atskleidžia, kaip „Track II“ diplomatija nesugebėjo užbaigti nesutarimų ir garantuoti konsensuso tarp konfliktuojančių pusių. Svarbu pabrėžti, jog sėkmės atvejais apskritai valstybės moderatorės yra labiau linkusios dalintis, juos

⁴⁰ Climate ,Conflict and Capital – Norwegian development policy adapting to change. Report no 13 to the Storting (2008 – 2009). Ministry of Foreign Affairs.
<<https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/report-no.-13-to-the-storting-2008-2009/id545698/sec8>>
[Žiūrėta 2019.04.12]

nagrinėti ar semtis patirties. Tuo tarpu rasti nesėkmingus „Track II“ diplomatijos atvejus buvo nemažas iššūkis.

Įtampa tarp Gruzijos – Abchazijos tvyrojo ne vieną dešimtmetį. Konfliktas paaštrėjo tada, kai abchazų ir gruzinų ginčai peraugo į ginkluotą konfliktą dešimtojo dešimtmečio pradžioje. Rezultatas – 15000 žuvusiųjų, gyventojų skaičius sumažėjo nuo 525000 iki 214000, daugiau nei 300000 pabėgėlių ir visiškai sunaikinta infrastruktūra. Abchaziečiai kontroliavo visą istorinę Abchazijos teritoriją, paskelbė suverenitetą ir nepriklausomybę nuo Gruzijos. Oficialiai karas baigėsi vadinamuoju Maskvos susitarimu. Visgi 1994 m. pasirašytas taikos susitarimas iki galo neišsprendė dviejų pagrindinių klausimų: Abchazijos politinio statuso ir pabėgėlių grįžimo problemos.⁴¹

Abchazija yra pavyzdys to, kai „Track I“ diplomatija sprendžiant konfliktus atsiduria akluvietėje. Tokiu atveju, konfliktų sprendimo potencialas gali būti matomas kuriant ar stiprinant pilietinę visuomenę, kuri turėtų stengtis demokratizuoti likusius visuomenės narius. Būtent piliečių veikimas NVO tampa tiltu, kuris veda į dviejų konfliktuojančių šalių susitaikymą. Čia ir atsiranda „Track II“ diplomatija. Dauguma ne pelno siekiančių organizacijų Abchazinijoje karo metu ir po jo buvo nukreiptos į humanitarinę pagalbą. Daugiausia organizacijų suteikė psichologinę pagalbą žmonėms ir jų artimiesiems, nukentėjusiems per konfliktą.⁴²

Kalbant apie dialogo su Gruzija mezgimą, visuomenė šį procesą pradėjo tik 1998 m. Pasitelkiant tiek vietines, tiek NVO iš kitų valstybių per 1998 – 2004 m. suorganizuota daugiau nei 20 susitikimų tarp Gruzijos ir Abchazijos visuomenių atstovų. Čia pasitarnauja „Track II“ diplomatijai būdingas priėjimas prie tam tikrų visuomenės grupių bei užmegztas ryšys su vietinėmis NVO. Pagrindinis susitikimų tikslas – rasti būdų kaip pradėti dialogą ne tik tarp valstybių visuomenių, bet ir tarp valdžios atstovų ir užbaigti konfliktą. Konfliktuojančių pusių susitikimų organizavimas buvo patikėtas Berghoff konstrukcinių konfliktų valdymo tyrimų centras (angl. *Berghof Research Center for Constructive Conflict Management* (CRIN)), o vėliau susitikimų moderaciją perėmė Conciliation Resources organizacija. Yprastai Gruzijos – Abchazijos susitikimai baigdavosi bendromis rašytinėmis ataskaitomis apie galimybes spręsti įvairius ginčytinus konflikto punktus ir susitarimu

⁴¹ Tomáš Hoch, *The Failure of Track Two Diplomacy in the Georgian-Abkhazian Peace Process*. Czech Republic: 2011, p. 83-89.

⁴² Tomáš Hoch, *The Failure of Track Two Diplomacy in the Georgian-Abkhazian Peace Process*. Czech Republic: 2011, p. 83-89.

palaipsniui pradėti bendradarbiauti padedant NVO atstovų. Reguliarūs susitikimai padėjo kurti tarpusavio pasitikėjimą ir supratimą. Politikos mokslininkų teigimu, konflikto sprendimo procese visuomenė bei NVO atliko pastebimai svarbesnį vaidmenį nei oficialūs politikai. Didelėmis visuomenės bei NVO pastangomis dialogas tarp Gruzijos ir Abchazijos buvo užmegztas.

Visgi, situacija dramatiškai pasikeitė 2006 m., kai taikos procesas oficialiajame lygmenyje sustojo. Abchazijos pareigūnai pradėjo jausti spaudimą dėl teritorijos atstatymo Gruzijos sudėtyje. Tuometinė Saakašvilio vyriausybė norėjo greitų rezultatų, o ne susitikimų ir kalbų. Toks požiūris ėmė vyrauti ne tik Gruzijos, bet ir Abchazijos pusėje. Vienas iš Gruzijos pilietinės visuomenės atstovų teigė, jog Gruzijos vyriausybė norėjo visko iš karto: ir prisijungimo prie NATO, ir gerų santykių su Rusija, ir Abchazijos bei Pietų Osetijos reintegracijos. Gruzijos vyriausybė pagaliau norėjo imtis veiksmų, o ne derėtis. Tokia Gruzijos vyriausybės pozicija realiai sugriovė daugelio NVO ir visuomenės atstovų darbą ir bandymą suartinti šias dvi valstybes bei pasiekti konsensusą. Santykių atšalimas taip pat padidino ir abipusį nepasitikėjimą bei atsargumą priimant bet kokį pasiūlymą.⁴³

Viena vertus, galima būtų teigti, jog Gruzijos – Abchazijos konflikte situaciją pablogino oficiali Gruzijos valdžia, o ne „Track II“ diplomatija. Kita vertus, būtent „Track II“ diplomatijos atstovai turėjo užtikrinti stabilumą abiejų konfliktuojančių valstybių vyriausybėse, t. y. užsitikrinti jų pasitikėjimą ir nesikišimą į taikos procesą. Tiek Gruzijos, tiek Abchazijos valdžios į taikos derybų procesą būtų buvusios pajungtos tik atėjus tinkamam momentui.

Apibendrinant teorinę dalį atkreipsiu dėmesį, jog net ir dabar „Track II“ diplomatijos teorija iki galo nėra aiškiai suformuluota. Kaip Gruzijos – Abchazijos pavyzdys įrodo, tie patys „Track II“ diplomatijos bruožai gali būti veiksmingi ne visais atvejais. Visgi daroma prielaida, jog egzistuojant išskirtiems „Track II“ diplomatijos bruožams, tikimybė sėkmingai užbaigti konfliktą padidėja.

⁴³ Tomáš Hoch, *The Failure of Track Two Diplomacy in the Georgian-Abkhazian Peace Process*. Czech Republic: 2011, p. 83-89.

NORVEGIJOS DIPLOMATIJOS MODELIS

Dėl aktyvaus piliečių įsitraukimo ir didelės NVO reikšmės tarptautinėje arenoje, galima teigti, jog NVO nėra pasyvūs veikėjai. Nors „Track II“ diplomatijos užuomazgos pastebimos dar Tarpukaryje, bet būtent Šaltojo karo metais „Track II“ diplomatijos svarba išauga. Pamažu ji tampa integralia ir reikšminga valstybių užsienio politikos dalimi. Nuo pat „Track II“ diplomatijos susiformavimo buvo aišku, kad būtent NVO nuolat formuoja santykius su valstybės struktūromis ir yra tarpininkas tarp piliečių ir oficialių valdžios atstovų. Vienas pirmųjų ir aktyviausių „Track II“ diplomatijos šalininkų galima laikyti JAV bei Kanadą. Kalbant apie mažas ir vidutines valstybes – Švediją ir Norvegiją. Visgi tikslios datos, kada „Track II“ diplomatija tapo Norvegijos užsienio politiko dalis, pasakyti negalima.⁴⁴ Dar pokario pradžioje susiformavo daugelis šiuo metu didžiausių NVO Norvegijoje tokių kaip: Norvegijos bažnyčios pagalba, Norvegijos pabėgėlių taryba ar Norvegijos Raudonasis Kryžius.⁴⁵ Nuo pat pradžių šios organizacijos iš esmės buvo nepriklausomos, o vyriausybės finansavimas mažas.⁴⁶ Visgi laikui bėgant Norvegija ėmė sekėti didžiųjų valstybių, tokių kaip Jungtinė Karalystė ir JAV pavyzdžiu, ir daug daugiau investavo į NVO, kas iš esmės padarė jas dalinai priklausomas nuo valdžios institucijų ir jų dotacijų.⁴⁷ Taigi prieš pradedant Norvegijos NVO dalyvavimo taikos derybų procesuose atvejų analizę, reikia giliau pažvelgti į patį Norvegijos modelį. Norvegijos modelis gali būti suvokiamas kaip „Track II“ diplomatijos ir Norvegijos vykdomos užsienio politikos mišinys. Norvegijos modelis kyla iš valstybės noro prižiūrėti, deleguoti savo atstovus, taip pat visuomenės palaikymo ir susiformavusių vertybių. Šias savybes galima įvardinti Norvegijos ypatumais. Galiausiai Norvegijos modeliui išskirčiau keletą bruožų. Kaip ir minėta anksčiau, Norvegija didelį finansavimą skiria NVO, tad vienas iš Norvegijos modelio bruožų:

1. Lėšų pervedimas iš valstybės pilietinei visuomenei. Nuo 1981 m. iki 2017 m. Norvegijos NVO išlaidų dalis, skirta suteikti pagalbą, išaugo nuo mažiau kaip 5%

⁴⁴ Robin Franser, *Track II diplomacy – a distinct conflict intervention category*. 2012, 1-60 p.

⁴⁵ Elling N. Tjønneland, *Norway and the NGO Channel The Case of South Africa*. 2004, p. 1-19.

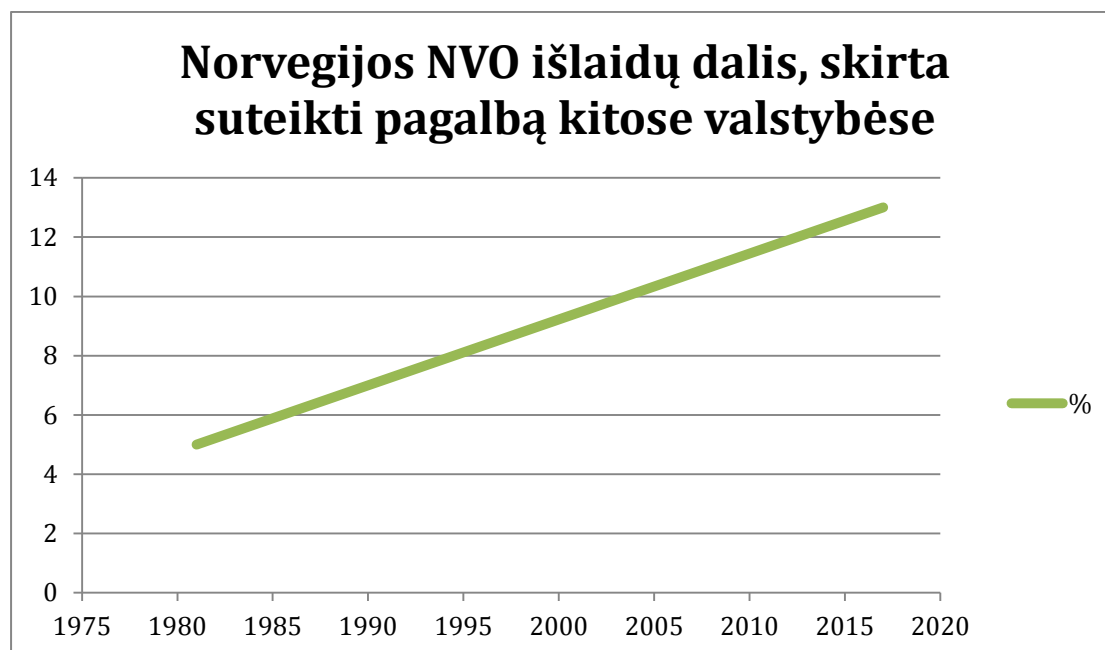
<<https://www.cmi.no/publications/file/1873-norway-and-the-ngo-channel.pdf>

> [Žiūrėta 2019.01.27]

⁴⁶ Tvedt, T. (2009). *Utviklingshjelp, Utenrikspolitik og Makt: Den Norske Modellen* [Development, Foreign Policy and Power: The Norwegian Model]. 2 ed. Oslo: Gyldendal.

⁴⁷ Tvedt, T. (2007a). International Development Aid and Its Impact on a Donor Country: A Case Study of Norway. *The European Journal of Development Research*, 19 (4): 614-635.

iki 13%, o pagalbos suma padidėjo nuo 2,4 mlrd. iki 36,6 mlrd. Norvegijos kronų.⁴⁸ Viskas prasidėjo 1981 m., kai valstybė suteikė Norvegijos NVO 120 mln. Norvegijos kronų, dabar oficialus finansavimas siekia 4,75 mlrd. Didelę dalį pagalbai skirtų lėšų Norvegija nukreipia per nacionalines NVO.⁴⁹

Šaltinis: NORAD Annual Report⁵⁰

Stiprėjant NVO bei oficialios valdžios bendradarbiavimui, reikėjo palengvinti šio sektoriaus augimą, tad vyriausybė turėjo pakeisti ir namažą dalį valstybės teisės aktų. Dar 1962 m. valstybė reikalavo, kad Norvegijos NVO 50% savo finansavimo gautų iš kitų šaltinių nei Norvegijos valstybė. 1979 m. toks reikalavimas buvo sumažintas iki 20%, o 2001 m. jis sumažėjo iki 10%.⁵¹ Taigi būtent dėl tokio sprendimo ir valstybės siekio labiau integruoti Norvegijos NVO į valdžios darbą, dabar Norvegijos NVO didžiąją dalį finansavimo gauna iš valstybės.⁵²

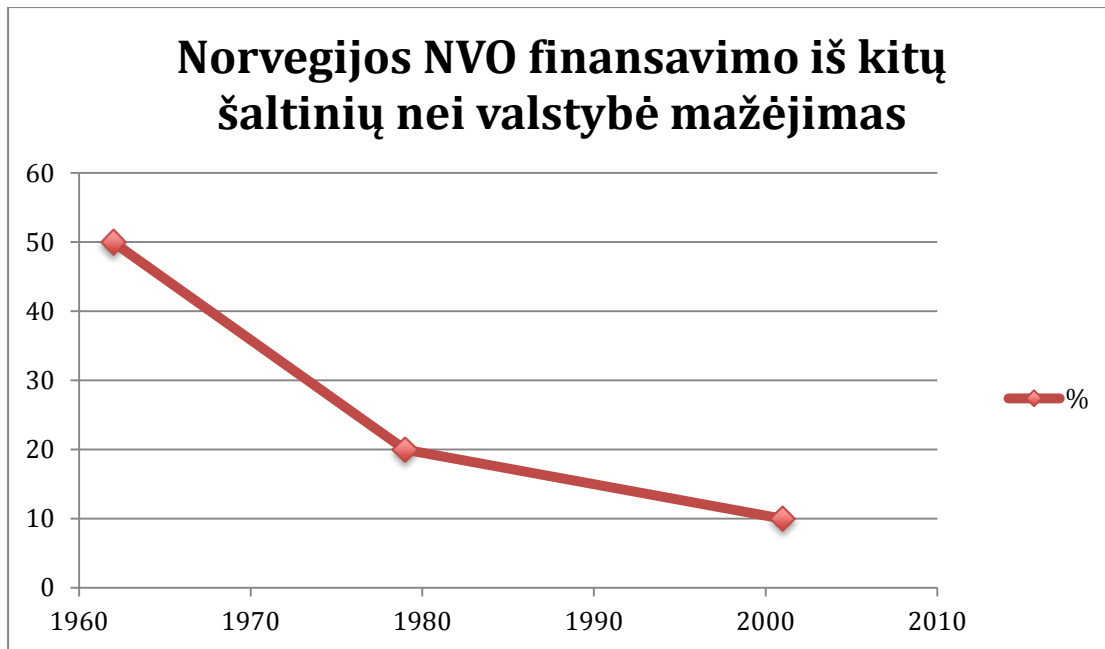
⁴⁸ Norad. (2017a). 2016 result report: Civil society. *Annual Report*. Oslo: Norad

⁴⁹ Norad. (2017a). 2016 result report: Civil society. *Annual Report*. Oslo: Norad.

⁵⁰ Norad. (2017a). 2016 result report: Civil society. *Annual Report*. Oslo: Norad.

⁵¹ Tvedt, T. (2009). *Utviklingshjelp, Utenrikspolitik og Makt: Den Norske Modellen* [Development, Foreign Policy and Power: The Norwegian Model]. Oslo.

⁵² Lervåg, A. & Slenes, T. (2010). *Norske organisasjoners egenandel og avhengighet av statlige midler* [Norwegian organization's deductible and dependence on state funds], Oslo.

Šaltinis: NORAD Annual Report⁵³

Be finansinio aspekto Norvegijos modeliui dar galima išskirti keletą savybių, kurios šį modelį skiria nuo kitų valstybių praktikos.⁵⁴

2. Galima kalbėti apie tai, jog Norvegijos NVO vadovai turi didelę laisvę skirstant lėšas, nes valstybė teikia kontrolę tik aukštesniame lygmenyje. Tai reiškia, jog pačios NVO sprendžia kur ir kaip bus panaudotos lėšos, valstybė kontroliuoja lėšų paskirstymą tik, kai kalbama apie misijų finansavimą.

3. Dar viena savybė, kuria pasižymi Norvegijos modelis – egzistuoja elito arba lyderių judėjimas tarp skirtingų NVO ir valstybinių agentūrų. Tai reiškia, jog egzistuoja laisvas žmonių judėjimas tarp valstybės institucijų ir NVO. Tokia susformavusi praktika suteikia galimybę tiek valstybei, tiek NVO dalintis ekspertine patirtimi ir gerosiomis praktikomis.

4. Galiausiai, Norvegijos modeliui būdinga tai, jog konfliktų sprendimą kitose valstybėse stipriai palaiko visuomenė. Jei lyginsime norvegus su kitomis valstybėmis, Norvegija yra viena tų valstybių, kurios pasitikėjimas viešosiomis institucijomis yra labai aukštas.⁵⁵ Dėl šios priežasties valstybinė NVO priklausomybė dažnai suvokiama kaip neproblematiška. Be to, dėl dalinės atskaitomybės valstybei, NVO yra linkusios dirbti efektyviai.⁵⁶

⁵³Norad. (2017a). 2016 result report: Civil society. *Annual Report*. Oslo: Norad.

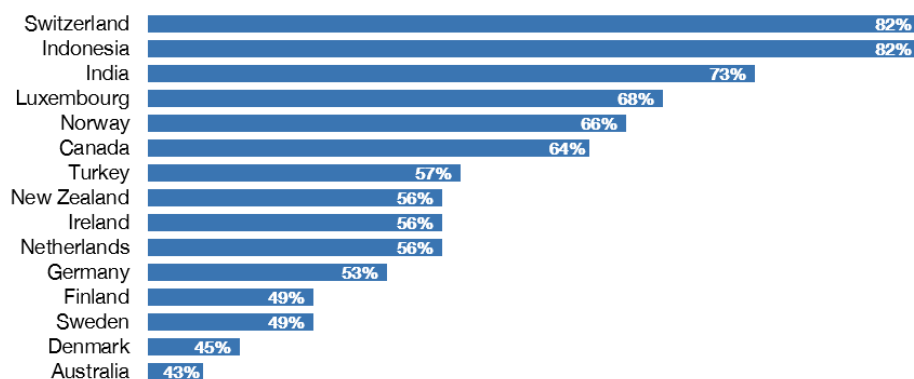
⁵⁴ Tvedt, T. (2009). *Utviklingshjelp, Utenrikspolitik og Makt: Den Norske Modellen* [Development, Foreign Policy and Power: The Norwegian Model]. 2 ed. Oslo: Gyldendal.

⁵⁵ <http://www.oecd.org/governance/public-governance-a-matter-of-trust.htm>

⁵⁶ Toje, A. (2013). State Capture of Civil Society: Effects of Patronage in the Norwegian Aid

These governments are trusted most by their people

Percentage based on people's confidence in their national governments, 2016

Source: OECD

Šaltinis: OECD⁵⁷

Būtent dėl to, jog visuomenės parama tokia svarbi šiam dėmeniui verta skirti daugiau dėmesio.

Nors pagal dydį Norvegija pasaulyje yra tik 115 valstybė, tarptautinėje diplomatinėje arenoje ji užima lyderiaujančias pozicijas. Norvegija yra viena aktyviausių valstybių, kuri suteikia humanitarinę pagalbą.⁵⁸ Ji viena iš trijų didžiausių Jungtinių Tautų donorių (po JAV ir Didžiosios Britanijos). Norvegija taip pat aktyviai remia įvairias NVO. O Norvegijos prioritetai apima ekonominę vystymą ir prekybą, sveikatos apsaugą, edukaciją, tvarią aplinką, klimato kaitą ir kt.

1990 – ūjų pabaigoje beveik 100-e pasaulio valstybių egzistavo daugiau nei 20 valdžios remiamų Norvegijos NVO, kurios teikė humanitarinę pagalbą, rūpinosi konfliktų prevencija, ar siekė užtikrinti žmogaus teises. Tūkstančiai Norvegijos piliečių įgijo tarptautinės patirties dirbdami su vyrausybės vystomojo bendradarbiavimo agentūra – Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD) ir kitomis NVO. 1999 metų duomenimis vienas procentas Norvegijos

Industry. In Trägårdh, L., Witoszek, N. & Taylor, B. (eds) vol. 7 *Civil Society in the Age of Monitory Democracy*. Oxford: Berghahn Books.

⁵⁷ Alex Gray, A question of confidence: the countries with the most trusted governments <<https://www.weforum.org/agenda/2017/11/the-countries-with-the-most-and-least-trusted-governments/>> [Žiūrėta 2019.05.01]

⁵⁸ Jan Egeland, *Impotent Superpower – Potent Small State: Potentials and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press, 1988, p. 47-68.

populiacijos kažkokia forma buvo prisidėję prie Juntinių Tautų (JT) taikos užtikrinimo operacijų visame pasaulyje.⁵⁹

Laikui bėgant šie skaičiai tik augo. 1990-1996 metais Norvegijos taikos kūrimo parama buvo skirta jau 30 – čiai valstybių visame pasaulyje. 1996 m. 32 procentai Norvegijos humanitarinės paramos buvo skirta paremti taikos kūrimo priemonėms, įvairioms deryboms, ar JT operacijoms. Vien 2007 m. Norvegijos humanitarinė parama siekė 432 milijonus JAV dolerių.⁶⁰

Žinoma, didžioji dalis Norvegijos tarptautinės pagalbos buvo paremta dvišaliais santykiais: 2008 m. daugiau nei 30 % finansavimo buvo skiriama įvairioms NVO. Vėliau šis skaičius išaugo iki 30 % : 24,5 % buvo skirta Norvegijos NVO, 2,9 % tarptautinėms NVO ir 2,7 % vietinėms besivystančių valstybių NVO. Visgi, svarbiausia tai, jog pavyzdžiui, Norwegian People's Aid daugiau nei 90 % viso savo finansavimo gauna iš viešųjų šaltinių, iš kurių 45 % skiria Norvegijos Užsienio reikalų ministerija, NORAD ir Danijos, Švedijos valdžios bei ES. Nepaisant to, jog didžiąją dalį savo finansavimo ši organizacija gauna iš valstybės, ji gali būti suvokiama kaip pusiau vyriausybinių ir nėra tiesiogiai pavaldi Norvegijos valdžiai.

Norvegijoje veikia ir „Aktyvių piliečių fondas“ (angl. *Active citizens fund*). Bendradarbiaujant su Islandija ir Lichtenšteinu, Norvegija siekia mažinti ekonominius ir socialinius skirtumus bei stiprinti bendradarbiavimą su 15 ES šalių. Dirbant su įvairiomis NVO, Norvegijos „Aktyvių piliečių fondas“ rūpinasi demokratijos sklaida, aktyviu pilietiškumu, geru valdymu, skaidrumu. Taip pat siekia užtikrinti žmogaus teises, kovoja su bet kokia diskriminacija dėl rasės, religijos, lyties, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.⁶¹

Norvegijos suteikiama parama kitoms valstybėms atspindi tvirtą tokio valstybės vaidmens tarptautinėje arenoje palaikymą.

⁵⁹ The "Norwegian Model": Political Economy of NGO Peacemaking. *The Brown Journal of World Affairs* Vol. 17, No. 2 (Spring / Summer 2011), p. 221-242.

⁶⁰ The Active Citizens Fund 2014 – 2021. <<https://ngonorway.org/the-active-citizens-fund-2014-2021/>> [Žiūrėta 2019.04.12]

⁶¹ The Active Citizens Fund 2014 – 2021. <<https://ngonorway.org/the-active-citizens-fund-2014-2021/>> [Žiūrėta 2019.04.12]

NORVEGIJOS NVO SĖKMĖS ATVEJŲ ANALIZĖ

I. NORVEGIJOS TARPININKAVIMAS SUDANO KONFLIKTO ATVEJU

Nepaisant atvejų, kai taip vadinamas „Norvegijos modelis“ nebuvo veiksmingas, ši Šiaurės valstybė tarpininkavo ne vienam taikos kūrimo procesui. Norvegijos dėka buvo užbaigti konfliktai tiek valstybių viduje, tiek tarp skirtingų veikėjų. Nagrinėjant kiekvieną sėkmės atvejį, pabandyčiau išskirti aspektus, kurie juos vienija. Tai padės aiškiau suvokti „Norvegijos modelio“ bruožus.

Kalbant apie Sudano atvejį, pirmiausia, trumpai apie šio konflikto kontekstą ir Norvegijos vaidmenį jame. **Laikas ir kantrybė.** Sudano konflikto atveju Norvegija buvo ta šalis, kuri galiausiai užbaigė 17 metų trukusį civilinį karą valstybėje ir 1972 m. konfliktuojančios pusės pasirašė taikos susitarimą. Visgi, konfliktas vėl įsiliepsnojo 1983 m. Iniciatyvos, kurios skatino konfliktuojančias puses vėl susėsti prie derybų stalo prasidėjo tik 1988 m., kai Norvegijos vystomojo bendradarbiavimo ministerija kartu su Bergeno Universitetu – vienu pagrindinių Sudano studijų centru pasaulyje, nusprendė prisidėti ir atnaujinti taikos derybų procesą. **Skirtingų visuomenės grupių įtraukimas.** Į pagalbą taip pat buvo pasitelkti įtaingi politikai ir intelektualai iš pagrindinių politinių frakcijų. Deja, susitikimai nedavė vaisių. Bergeno pasiūlymai, kaip pasiekti taiką, nebuvo reikšmingi. Visgi, Norvegija nenuleido rankų ir toliau skatino neformalų bendravimą tarp konfliktuojančių pusių iki pat 2002 metų.⁶²

Norvegijos vaidmuo Sudano taikos kūrimo procese gali būti naudingas taikos kūrimo studijoms užsitęsusiųose, sudėtinguose, smurtiniuose konfliktuose su daug veikėjų. Sudano konflikto atveju galime išskirti du teorinius požiūrius, kurie gali būti apjungti plačiau nagrinėjant šį atvejį bei Norvegijos vaidmenį. Pirma, mažų valstybių vaidmenų tarptautiniuose santykiuose tyrimas atskleidė kategorijas, kurios suteikia sisteminį kontekstą, paaiškinantį Norvegijos vaidmenį Sudano taikos procese. Antra, John Paul Lederach pateikia trijų lygmenų metodą, skirtą nagrinėti konfliktuojančius veikėjus susiskaldžiusiose valstybėse. Autoriaus modelis pabrėžia, kad ne tik pagrindiniai konfliktuose dalyvaujantys veikėjai yra svarbūs. Atkreipiamas dėmesys ir į šalutinius veikėjus. Tokiu būdu peržengiama tradicinė tarptautinių konfliktų

⁶² Abdel Ghaffaar M. Ahmed and Gunnar M. Sorbo, *Management of the Crisis in the Sudan*. Bergen and Khartoum, 1989, p. 54-73.

sprendimo analizė, kurioje daugiausia dėmesio buvo skiriama šalims, dalyvaujančioms oficialiose derybose. Pirmasis analitinis pagrindas pasirodė esąs naudingas norint pabrėžti Norvegijos, kaip mažos valstybės, reikšmę Sudano taikos procese. Aiškinant Norvegijos vaidmenį, negalima nepastebėti, kokie kompleksiški gali būti taikos susitarimai ilgalaikių pilietinių karų nualinose valstybėse. Per keletą metų bendradarbiaujant su įvairiomis vietinėmis organizacijomis, Norvegijai pavyko pasiekti susitarimą tarp Sudano valdžios ir Sudano liaudies išlaisvinimo judėjimo (SPLM).⁶³

Sudano konflikto atveju, Naujojo Sudano bažnyčių taryba (angl. *New Sudan Council of Churches*) rėmė „Žmonės žmonėms“ (angl. *People-to-People*) procesą, kuris užtikrino keletą taikos susitarimų. Autorius Lederach teigia, norint, kad susitarimas tarp konfliktuojančių pusių pavyktų, dėmesys turi būti skiriamas ne tik formalioms deryboms tarp smurtinio konflikto pagrindinių partijų, bet ir turi atitikti konflikte dalyvaujančių visuomenių poreikius. Būtent dėl ignoruojamo visuomenių faktoriaus, dauguma smurtinių konfliktų po Šaltojo karo atsirado nehomogeniškose valstybėse. Pasibaigus Šaltajam karui Norvegija buvo ta valstybė, kuri grąžino mažas valstybes į politinę areną. Savo sėkmingomis derybomis Sudano konflikte, Norvegija įrodė, jog mažų valstybių strategijos gali būti tokios pat sėkmingos. Nagrinėjamo konflikto atveju Norvegija, bendradarbiaudama su NVO, nuolat organizuodavo neformalius susitikimus tarp konfliktuojančių pusių Sudane. **Finansiniai ištekliai.** Prireikus, Norvegija net finansuodavo susitikimus, įskaitant ir kelionių kaštus. Sudano ministras Amerikoje taip pat pažymėjo, jog Norvegija į Afrikos regioną investuoja daug daugiau nei gauna iš jo naudos. Kaip ir minėta, Norvegija dirbo ir su kitais tarptautiniais veikėjais. Toks bendradarbiavimas padėjo išsigryninti Sudano konflikto veikėjus bei jų pozicijas. Dirbdama išvien tarptautinė bendruomenė galėjo sukurti kolektyvi spaudimą, kurio kartais reikėjo, siekiant susitarimo Sudano konflikto atveju.⁶⁴

Užmegztas ryšys su vietinėmis NVO. Viena iš organizacijų, su kuria Afrikoje bendradarbiavo Norvegija jau anksčiau minėta – Tarpvyriausybinė plėtros institucija (angl. *Intergovernmental Authority on Development (IGAD)*). Vos tik įsikūrusi IGAD inicijavo Kenijos vadovaujamą taikos užtikrinimo procesą ir tapo

⁶³ Abdel Ghaffaar M. Ahmed and Gunnar M. Sorbo, *Management of the Crisis in the Sudan*. Bergen and Khartoum, 1989, p. 54-73.

⁶⁴ John Paul Lederach, *Building Peace – Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press 1997).

ilgiausiai veikiančia Sudano taikos iniciatore. Laikui bėgant organizacija sulaukė vis daugiau palaikymo iš kitų regiono valstybių, kurios prisidėjo prie visuotinio taikos susitarimo. Norvegija abiemis konfliktuojančioms pusėms buvo priimtina, nes yra neutrali valstybė. Norvegija neinvestavo į Sudano naftos industriją, todėl neturėjo jokių politinių ar ekonominių interesų šioje valstybėje.⁶⁵

Ilgalaikis Sudano taikos kūrimo procesas atskleidžia, kaip daugelio tarpininkų suderinti veiksmai gali palengvinti taikos susitarimus ir užbaigti dešimtmečius nesibaigiantį smurtą šalyje. Norvegija labai prisidėjo prie taikos kūrimo proceso, kurio kulminacija buvo 2005 m. sausį Sudano vyriausybės (angl. *Government of Sudan* (GOS)) ir Sudano liaudies išlaisvinimo judėjimo/ armijos (angl. *Sudan People's Liberation Movement/Army* (SPLM/A)) atstovų pasirašytas Visuotinis Taikos Susitarimas (angl. *Comprehensive Peace Agreement* (CPA)). Nors sausio mėn. susitarimas nepadėjo iki galo numalšinti įtampos srityse, kurioms taikomas Šiaurės – Pietų susitarimas, ar iki galo užgydyti traumų, kurias patyrė Sudano Darfūro ir Rytų Beja regiono gyventojai, vis dėlto tai yra svarbus žingsnis Sudano istorijoje. Šis taikos susitarimas suvokiamas kaip daugelio metų trukusių derybų rezultatas. Smurtinio konflikto numalšinimas tokioje susiskaldžiusioje valstybėje – didelis laimėjimas tiek vietinei, tiek tarptautinei bendruomenei.

Sudano atvejis atskleidžia, jog sprendžiant šį konfliktą Norvegija ir jos NVO pasitelkė ne tik klasikinius konflikto sprendimo būdus, tokius kaip: gausūs žmogiškieji, finansiniai ištekliai bei laikas. Sudano atvejuje galima pastebėti ir būtent „Track II“ diplomatijai būdingus bruožus. Norvegijos NVO užmezgė ryšį su vietinėmis NVO taip raskama priėjimą prie Sudano visuomenės ir joje veikiančių skirtingų grupių. Apskritai Norvegijos tikėjimas, jog galima pasiekti teigiamų rezultatų, ir Sudano pasitikėjimas šia Šiaurės valstybe leido pradėti taikos derybas iš naujo ir užtikrinti susitarimą tarp konfliktuojančių pusių.

⁶⁵ John Paul Lederach, *Building Peace – Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press 1997).

II NORVEGIJOS TARPININKAVIMAS IZRAELIO – PALESTINOS KONFLIKTO ATVEJU

Kaip ir minėta šio darbo literatūros apžvalgoje, dar vienas Norvegijos modelio sėkmės atvejis – derybų procesas Palestinos – Izraelio konflikte. Norvegija sėkmingai prisidėjo prie keletos taikos procesų po Šaltojo karo. Oslo procesas – unikalus atvejis. Palestinos Išlaisvinimo organizacijai (angl. *Palestine Liberation Organization* (PLO)) reikėjo draugiškos šalies, kuria taip pat pasitikėtų ir Izraelis. Norvegija buvo viena iš nedaugelio valstybių, kurios atitiko šiuos kriterijus. Konfliktuojančos pusės norėjo Norvegijos, nes tai buvo patikimas ir gerbiamas tarpininkas, kuris patenkintų visas jų reikmes ir neturėtų jokių politinių interesų šių šalių atžvilgiu.

Laikas ir kantrybė. Gilinantis į Izraelio – Palestinos konfliktą 1992 ir 2004 m. galima teigti, jog apskritai dar nuo 1980 –ųjų „Track II“ diplomatija suvienijo šimtus palestiniečių ir Izraelio gyventojų iš skirtingų sektorių.⁶⁶ **Priėjimas prie skirtingų visuomenės grupių.** „Track II“ diplomatija šiuo atveju apėmė pareigūnus, veikiančius neoficialiai, jaunimo grupes, akademinis veikėjus bei mokslininkus, taip pat mokytojus, žurnalistus, biurokratus, menininkus, sveikatos priežiūros specialistus, aplinkosaugininkus ir net verslo grupes. Įdomu tai, jog būtent Oslo taikos procesas, remiamas Norvegijos, prasidėjo nuo neoficialių susitikimų tarp Izraelio akademinės bendruomenės ir Palestinos Išlaisvinimo Organizacijos (PLO), kurie užtikrino progresą derybų procese. Transformacija iš neoficialaus proceso į oficialų taikos susitarimą buvo laikomas pagrindiniu neoficialių taikos derybų pasiekimu. Oslo taikos procesas taip pat paskatino daugybę neoficialių taikos procesų 1993 – 2000 m. Yitzhakas Rabinas – karys 1992 m. tapęs Izraelio premjeru visada tikėjo idėja, jog taika tarp Izraelio ir Palestinos – įmanoma. Jis atsisakė panaudoti jėgą vardan derybų ir taikos su palestiniečiais. Jis pritarė Oslo susitarimams, kurie 1993 metais slapta buvo suderėti Norvegijoje. Pagal juos Izraelis palaipsniui turėjo atsitraukti iš okupuotų teritorijų ir garantuoti palestiniečiams apsisprendimo teisę. Tais pačiais metais susitarimas buvo pasirašytas Vašingtone, o 1994-aisiais Y. Rabinas pasidalijo Nobelio taikos premija kartu su Izraelio užsienio reikalų ministru Shimonu Peresu ir palestiniečių lyderiu Yasseru Arafatu. Taikos užtikrinimo procesas buvo įmanomas,

⁶⁶ Esra Çuhadar ir Bruce W. Dayton, *Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy*. 2012.

nes taikos iniciatyva buvo remiamama tokių valstybių ir svarbiausia jų NVO, kaip JAV, Rusija, Norvegija ir kt.⁶⁷

Pažvelkime į Palestinos – Izraelio atvejį per Norvegijos modelio prizmę ir jau anksčiau minėtus jo bruožus. Taigi, tarpininkaujant šiame konflikte norvegai ėmėsi to paties, ką taikė ir kituose panašiuose atvejuose. **Slaptumas.** Nuo pat pradžių norvegai susikūrė paslapčių saugotojų įvaizdį. Izraelio – Palestinos atveju Norvegija kartu su NVO siekė apsaugoti konfliktuojančias puses nuo žiniasklaidos dėmesio, siekiant išvengti konflikto paastrėjimo. Dažnais atvejais spaudai reikia sensacijos, tad bet kokia naujiena pasirodžiusi ne vietoje ir ne laiku galėjo „užbaigti“ taikos derybų procesą. Akcentuojama, jog spauda yra linkusi sukiršinti, o ne taikyti, tad Norvegija skyrė labai didelius resursus slaptumo užtikrinimui. Pačios Norvegijos praktika rodo, jog vyriausybei nereikia už savo veiksmus atsiskaitinėti žiniasklaidai. Visa tai yra paremta ilgalaikiu valdžios – visuomenės pasitikėjimu. Taigi padedama Norvegijos NVO, Norvegijos valdžia galėjo užtikrinti slaptus konfliktuojančių pusių susitikimus.

Ištekliai. Išlaikyti tokiam slaptumui taip pat reikia nemažų žmogiškųjų ir piniginių išteklių. Taigi kitas svarbus dėmuo – ištekliai. Svarbu paminėti, jog kalbant apie išteklius labai reikšmingu elementu tampa ir visuomenės nuomonė. Izraelio – Palestinos atvejis atskleidžia, jog Norvegijos valdžia turėjo didelį visuomenės pritarimą vykdyti tokią šalies užsienio politiką ir aktyvų įsitraukimą į taikos užtikrinimo procesus. Būtent šiam konfliktui per įvairias NVO Norvegija skyrė labai didelį finansavimą. Natūralu, jog toks finansavimas nebūtų skiriamas be piliečių palaikymo. **Užmegztas ryšys su vietinėmis NVO.**⁶⁸ Izraelio – Palestinos konflikto tarpininkavimo laikotarpiu Norvegijos vyriausybė per Užsienio reikalų ministeriją ir Norvegijos vystomojo bendradarbiavimo agentūrą (angl. *Norwegian Agency for Development Cooperation* (NORAD)) tiesiogiai ir netiesiogiai finansavo NVO, veikiančias Izraelyje. Prieinamoje Norvegijos Užsienio reikalų ministerijos informacijoje pateikta, jog vien 2017 metais Norvegijos vyriausybė skyrė daugiau nei 200 mln. Norvegijos kronų (daugiau nei 24 mln. JAV dolerių) regione veikiančioms organizacijoms. Šios lėšos platinamos per NORAD, ambasadą Tel Avive, Izraelyje, atstovybę Al Ram, Palestinoje, ir Užsienio reikalų ministeriją. Kalbant apie NVO, Norvegijos bažnyčios pagalbai (angl. *Norwegian Church Aid* (NCA)) taip pat buvo

⁶⁷ Esra Çuhadar ir Bruce W. Dayton, *Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy*. 2012.

⁶⁸ Esra Çuhadar ir Bruce W. Dayton, *Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy*. 2012.

skirtas daugiau nei 124 mln. Norvegijos kronų finansavimas (2015–2018 m.). Šios lėšos buvo skirtos įgyvendinti projektus su daugeliu probleminių partnerių Palestinos teritorijose. Dar viena NVO – Norvegijos liaudies pagalba – (angl. *Norwegian People's Aid* (NPA)), kuriai 2016–2019 m. laikotarpiu už pagalbą ir partnerystės vystymą demokratinei plėtrai Palestinoje iš viso skirta apie 50 mln. Norvegijos kronų iš Norvegijos. Prie šio projekto įgyvendinimo taip pat prisideda: Žemės ūkio darbų komitetų sąjunga (angl. *Union of Agricultural Work Committees* (UAWC)), Palestinos NVO tinklas (angl. *Union of Palestinian NGO Network* (PNGO)), kurį sudaro 67 Palestinos organizacijos. Prie Izraelio – Palestinos taikos derybų taip pat prisidėjo ir kitos NVO, tokios kaip: Palestinos demokratijos ir konfliktų sprendimo centras (angl. *Palestinian Center for Democracy and Conflict Resolution* (PCDCR)), Demokratijos ir darbuotojų teisių centras (angl. *Democracy and Workers' Rights Center [Association] in Palestine* (DWRC)).⁶⁹

Kalbant apie Izraelio – Palestinos konfliktą, aišku, jog Norvegija nesugebėjo visiškai užbaigti konflikto, bet su jos pagalba buvo pasiektas vienas reikšmingiausių susitarimų. Pagal nagrinėjamą laikotarpį galima pastebėti, jog didžiausią įtaką konfliktuojančių pusių susitarimui (šiuo atveju būtent Oslo susitarimui) padarė platus Norvegijos NVO tinklas, kuris padėjo užmegzti tvirtus santykius su vietinėmis NVO. Nemažas Norvegijos finansavimas skiriamas per įvairius kanalus užtikrino ne tik sklandų NVO pagalbos teikimą, bet taip pat padėjo atstatyti sunaikintą infrastruktūrą, atgaivinti žemės ūkį bei suteikti pagalbą nuo karo nukentėjusiems žmonėms.

⁶⁹ Esra Çuhadar ir Bruce W. Dayton, *Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy*. 2012, p. 89-125.

II NORVEGIJOS TARPININKAVIMAS ŠRI LANKOS KONFLIKTO ATVEJU

Šri Lankos konflikto atvejis, kiek kitoks nei prieš tai nagrinėti. Vieni autoriai Šri Lankos atvejį priskiria sėkmės istorijoms, kiti – priešingai. Galiausiai nuspręsta, jog šis atvejis puikiai tiks atstovauti abi pozicijas. Šiame konflikte atsispindi „Track II” diplomatijos pranašumai ir trūkumai. Viena vertus, Šri Lankos taikos procesą galima laikyti „Track II” diplomatijos nesėkme kalbant pilietinio karo užbaigimo kontekste. Kita vertus, Norvegija negali būti laikoma vienintelė atsakinga už šią nesėkmę. Jos dalyvavimas taikos derybų procese Šri Lankoje prisidėjo prie kelių tarpinių pasiekimų, įskaitant susitarimą dėl paliaubų, Oslo susitikimą, taip pat abiejų konfliktuojančių šalių įsipareigojimą pasirašyti bendrą sutartį dėl pagalbos suteikimo po cunamio.⁷⁰

Taigi pradėkime nuo trumpo atvejo konteksto. Iš viso Norvegijos įsitraukimas į Šri Lankos konfliktą apima 12 – os metų laikotarpį. Šri Lankos ir Norvegijos NVO bendradarbiavimas prasidėjo dar 1967 m., kai Ane Fjortoft atvyko į Šri Lanką kaip žurnalistė ir pradėjo CEYNOR – projektą, kurio tikslas buvo ieškoti, atgaivinti ir plėsti žuvininkystės industriją. Fjortoft vėliau inicijavo vieną iš NVO – Worldview International Foundation, kuri užsiėmė komunikacijos priemonių vystymu, kaip pagalba skurstantiems ir esantiems nepalankioje socialinėje padėtyje. Po kiek laiko Worldview International Foundation pėdomis pasekė ir kitos NVO tokios, kaip Save Children Norway (Redd Barrna), kuri į Šri Lanką atvyko 1974 m. ir įkūrė sveikatos centrą Šiaurinėje dalyje.⁷¹

Šri Lankos atveju pagrindinės konfliktuojančios pusės Tamil Elamo (LTTE) – partizaninė organizacija, siekianti įsteigti nepriklausomą Tamil valstybę ir Šri Lankos oficiali valdžia. Norvegijos valdžia, padedama NVO ne vienerius metus bandė suorganizuoti gyvus susitikimus tarp konfliktuojančių pusių. Norvegija savo ruožtu ne kartą teigė, jog nedalyvaus derybose ir taikos kūrimo procese, kol konfliktuojančios pusės nesutiks derėtis tiesioginiuose susitikimuose. Tokia Norvegijos pozicija atskleidžia, kokią reikšmę Norvegija teikia tiesioginiams susitikimams ir deryboms.

Organizuodama susitikimus tiek Norvegija, tiek jos NVO taip pat susidūrė su ne viena kliūtimi. Pagrindė problema – Šri Lankos vyriausybės teisės aktai, kuriuose

⁷⁰ Pawns of Peace: Evaluation of Norwegian peace efforts in Sri Lanka, 1997-2009. 2011, p. 3-208.

⁷¹ Arne Fjortoft, Founder, Worldview International Foundation <<http://www.wtn.net/awards/>> [Žiūrėta 2019.04.17]

LTTE buvo apibrėžta kaip neteisėta organizacija. Be to, pati LTTE abejojo Norvegijos įsikišimu į taikos kūrimo procesą ir jos motyvais.

Visgi, konfliktuojančios pusės pasiekė konsensą dėl Norvegijos dalyvavimo taikos kūrimo procese. 1999 m. pats Šri Lankos prezidentas Chandrika Kumaratunga oficialiai pakvietė Norvegiją dalyvauti šiame procese. Po šio susitarimo, 2000 m., Knutas Vollebaekas, Norvegijos užsienio reikalų ministras, susitiko su LTTE atstovu. Tą patį mėnesį įvyko susitikimas ir su Šri Lankos vyriausybės atstovais. Vėliau oficialiai delegacijai vadovavo užsienio reikalų ministro pavaduotojas Raymond Johanssen, kuris 2000 m. gegužės mėn. vėl susitiko su vyriausybės pareigūnais. Vėliau prie taikos kūrimo proceso prisidėjo ne tik oficialūs Norvegijos valdžios atstovai, bet ir NVO, tokios kaip jau anksčiau minėtos Worldview International Foundation ir Save the Children Norway. Taikos derybų procesas Šri Lankoje nutraukė 19 metų trukusius savižudžių išpuolius, prezidentų nužudymus ir deginamos žemės kampanijas. Pirmoji oficiali derybų sesija tarp konfliktuojančių pusių neprasisidėjo iki pat 2002 m.⁷²

Taikos derybų procesas nebuvo lengvas ne tik konfliktuojančioms pusėms, bet ir pačiai jų moderatorei – Norvegijai. Taikos derybų procesą ypač stabdė valdžios atstovų konkurencija valstybės viduje. Viena pusė buvo atstovaujama prezidento Chandrika Kumaratungos, kuris priklausė Jungtiniam Liaudies Laisvės Aljansui, kita – premjero Ranil Wickremesinghe, kuris priklausė Jungtinei Nacionalinei Partijai. Nepaisant šio valdžios susiskaldymo valstybės viduje per 2002 – 2003 m. tarp valstybės vyriausybės ir Liberation Tigers of Taml Eelam (LTTE) – partizaninės organizacijos, Norvegija suorganizavo 6 susitikimus.⁷³ Galiausiai Šri Lankos partijų politika tapo tokia ginčytina, jog 2003 m. Norvegijos vyriausybė oficialiai sustabdė savo paramą. Ir nepaisant to, jog Prezidentas Kumaratunga nebuvo patenkintas Norvegijos pastangų rezultatais, jis vis dar tvirtai rėmė Norvegiją kaip pageidaujamą tarpininką.

Galiausiai artėjantys rinkimai Šri Lankoje tapo taikos proceso referendumu ir Norvegijos vaidmens jame klausimu. Buvo pasiektas susitarimas, jog tuometinis ministras pirmininkas Rajapaske įsipareigojo atnaujinti derybas su Norvegija ir jos

⁷² Sri Lanka Peace Talks: *Royal Norwegian Government Press Release*, 2002. Official site of the Sri Lanka Government's Secretariat for Coordinating the Peace process (SCOPP), <<http://www.peaceinsrilanka.org>> [Žiūrėta 2019.02.23]

⁷³ Sri Lanka Peace Talks: *Royal Norwegian Government Press Release*, 2002. < <https://www.peace-srilanka.org/> > [Žiūrėta 2019.01.18]

NVO dėl tolimesnio bendradarbiavimo ir padėties šalyje stabilizavimo. Rajapaske pergalė 2005 metų prezidento rinkimuose atnaujino nuolatinį Norvegijos dalyvavimą taikos kūrimo procese ir užtikrino taiką.⁷⁴

Savo ruožtu Norvegija nedelsdama pasiūlė tęsti taikos kūrimo procesus. Nors naujasis prezidentas pareiškė, kad sieks tiesioginių pokalbių, LTTE boikotavo rinkimus ir aktyviai neleido tamilams balsuoti. Kartu su smurto padidėjimu, toks boikotas paskatino padaryti išvadą, kad LTTE nusprendė atsisakyti paliaubų.

Situacija dėl bendradarbiavimo pasikeitė 2004 metais, kai Šri Lanką nusiaubė cunamis. Tuo metu Norvegijos NVO inicijavo derybas su LTTE dėl pagalbos atstatant miestus ir suteikiant visą reikiamą pagalbą nukentėjusiems. Norvegai vadovavosi prielaida, jog cunamio sukelti nuostoliai reikalavo nedelsiant suteikti humanitarinę pagalbą, paliekant politinius nesutarimus nuošaly. Taigi Norvegijos NVO iniciatyva LTTE ir vietinė valdžia buvo priverstos bendradarbiauti siekiant atstatyti tai, ką sunaikino cunamis ir suteikti pagalbą visiems gyventojams. Visgi, svarbu akcentuoti, jog tiek Norvegija, tiek kitos šalys suvokė, jog šis susitarimas yra lokalizuotas, labai apskaičiuotas ir iki galo neišspręs politinių problemų.⁷⁵

Nepaisant sudėtingos politinės situacijos ir Norvegijos bei jos NVO pastangų pasiekti taikos susitarimą, Šri Lankos atveju išskirčiau keletą veiksnių, kurių ėmėsi Šiaurės valstybė ir tai užtikrino keletą susitarimų. Pirmasis dėmuo – **užmegztas asmeninis ryšys**. Pasitikėjimo kūrimas tarp NVO ir konfliktuojančių pusių – svarbus taikos kūrimo procese. NVO atstovai užmezga artimą ryšį su kiekviena iš konfliktuojančių pusių, kas padeda anksčiau ar vėliau pereiti prie derybų etapo, kurio metu pasiekiamas kompromisas. Norvegijos atveju padėjo tai, jog Norvegija ne tik bendradarbiavo su Worldview International Foundation ar Save the Children Norway. Norvegijos vyriausybė per Norvegijos vystomojo bendradarbiavimo agentūrą (NORAD) ilgus metus palaikė darbo santykius su Šri Lankos vyriausybe.

Šri Lankos atveju Norvegija taip pat labai daug dėmesio skyrė **slaptumo** užtikrinimui. Vienas iš Norvegijos tikslų – suteikti palankias sąlygas deryboms. Norvegija visomis įmanonomis priemonės siekia užtikrinti valstybių ar

⁷⁴ Rajapakse, Rebels, *Norway Offers to Remain Sri Lankan Peace Broker if Asked*, "The Hindu": 2005 <<http://www.hindu.com/>> [Žiūrėta 2019.04.12]

⁷⁵ *LTTE Attacks Mosque at Akkaraipattu, Six Dead*, "Colombo Page": 2005, <<http://www.colombopage.com/archive/>> [Žiūrėta 2019.04.12]

konfliktuojančių veikėjų veiksmų izoliaciją nuo bet kokio žiniasklaidos dėmesio. Būtent slaptos derybos su LTTE leido Norvegijai užtikrinti konsensuso pasiekimą.⁷⁶

Šri Lankos atvejis taip pat atskleidžia, jog norint sukurti taiką reikia **laiko ir kantrybės**. Tai dar vienas labai svarbus dėmuo pastebimas Norvegijos tarpininkavime. Šri Lankos atveju Norvegija įrodė, jog yra pasiryžusi skirti laiko tiek, kiek jo reikės. Net ir po kelių nutrūkusių derybų, ar Norvegijos kaip tarpininkės atsisakymo, prireikus, ši valstybė grįždavo į derybų moderatorės vaidmenį. Svarbu atkreipti dėmesį, jog beveik visais atvejais, nepaisant vietos valdžios pagalbos ir įsikišimo, tarptautinė pagalba yra lėta ir reikalauja kantrybės.

Kalbant apie Šri Lankos konfliktą, svarbu pabrėžti, jog nors Norvegija ir ėmėsi pagrindio vaidmens šiame konflikte, ji taip pat siekė išplėsti ir kitų valstybių įsitraukimą. Visos valstybės turi ribotus išteklius ir Norvegija ne išimtis. Šiaurės valstybė nuolat sistemingai ieškojo finansavimo ir kitų valstybių paramos. Prie Norvegijos prisijungė tokios valstybės ir jų NVO kaip Japonija, ES, Švedija, Suomija, Danija ar Islandija.⁷⁷

Aukščiau išvardinti elementai lėmė Norvegijos sėkmę užtikrinant susitikimus tarp konfliktuojančių pusių ir padėjo pasiekti tarpinius susitarimus. Žinoma, paliaubos turėjo teigiamą poveikį, tačiau galų gale šie pasiekimai pasirodė trumpalaikiai. Taikos procesas nesugebėjo transformuoti pagrindinių struktūrinių kliūčių sprendžiant konfliktus. Ji nesukėlė esminių pokyčių valstybės ir anti-valstybės formavimosi Šri Lankoje atžvilgiu, o tam tikru mastu tai dar labiau sustiprino skirtingas pozicijas.

Išskirčiau keletą esminių esminių veiksmų, kurie lėmė tokį galutinį rezultatą. Pirmiausia, tiek vyriausybė, tiek LTTE įsitraukė į taikos procesą, bet ir toliau atstovavo savas pozicijas. Tai nereiškia, kad jos neieškojo politinio sprendimo, bet tuo pačiu nė viena šalis nepadarė jokių reikšmingų pokyčių. Didžiulis skirtumas buvo pastebimas tarp to ką siūlė Pietūs (vieninga valstybė, turinti ribotą decentralizavimą) ir tarp to, ko reikalavo LTTE (atskiros valstybės). Antra, bet kokios taikos pastangos buvo apribotos Šri Lankos valstybės ir politikos struktūrinių bruožų. Pavyzdžiui, konfliktas suvokiamas kaip kylantis iš nesibaigiančio valstybės formavimosi proceso, kas lemia ir konkuruojančius etnopolitinius projektus. Taip pat tokie Šri Lankos politikos bruožai, kaip dinastijų ir partijų varžybos, globalios politikos derinimas su nacionaliniais interesais, kurie iš esmės prieštaravo užsienio valstybių kišimuisi į Šri

⁷⁶ Pawns of Peace: Evaluation of Norwegian peace efforts in Sri Lanka, 1997-2009. 2011, p. 3-208.

⁷⁷ Pawns of Peace: Evaluation of Norwegian peace efforts in Sri Lanka, 1997-2009. 2011, p. 3-208.

Lankos vidaus reikalus taip pat apsunkino Norvegijos ir jos NVO dalyvavimą taikos derybų procese. Trečia, derybų galimybė buvo trumpalaikė ir grindžiama unikaliais vidaus ir tarptautiniais veiksniais, įskaitant aklavietę, dėl kurios abi pusės pritarė kariniam ir politiniam paritetui, su į Vakarus orientuota vyriausybe ir daugialype tarptautine parama deryboms. Visgi šie veiksniai greitai kito. Reikšmingas buvo 2004 m. LTTE skilimas, kuris užtikrino oficialios Šri Lankos vyriausybės karinę persvarą. Tai sumažino abiejų pusių paskatas dėl esminių nuolaidų. Susidariusi situacija pakenkė LTTE transformacijos potencialui ir padidino Norvegijos, kaip vienintelės derybininkės izoliaciją. Ketvirta, įvyko svarbių pokyčių tarptautinėje Šri Lankos vyriausybės pozicijoje. Jungtinio nacionalinio fronto (UNF) vyriausybės pastangos internacionalizuoti taikos procesą per saugumo garantijas, finansavimą ir politiškai jautrią ekonominę reformą sukėlė Sinhala nacionalistinę kovą. Tai turėjo įtakos prie nacionalistiu pagrindu sudarytos administracijos atsiradimui, kuri laikėsi griežtesnės pozicijos dėl LTTE ir didesnio skepticizmo Vakarų dalyvavimo atžvilgiu. Naujoji administracija sukūrė savo tarptautinio saugumo tinklo versiją, remdamasi finansine parama ir diplomatinio Azijos valdžios padengimu. Tai leido Rajapaksa vyriausybei siekti sėkmingo karinio „konflikto“ sprendimo.⁷⁸ Taigi kaip švelniosios galios tarpininkas Norvegija neturėjo galimybės kovoti su šiomis dinamikomis ar jas transformuoti.

⁷⁸ Pawns of Peace: Evaluation of Norwegian peace efforts in Sri Lanka, 1997-2009. 2011, p. 3-208.

KĄ ANALIZĖ PARODĖ?

Šiam tyrimui atlikti pasirinkta praktikų analizė, kuri suprantama, kaip procesų, sąveikų, veiksnių analizės metodas. Praktikos analizės pagalba buvo stebima, bandoma atrasti Norvegijos „Track II“ diplomatijos tam tikrus dėsningumus. Toks kokybinis metodas leido atskleisti pasikartojančius šablonus, t. y. veiksnius, kurie kiekviename nagrinėtame atvejuje leido Norvegijai ir jos NVO pasiekti konsensuą tarp konfliktuojančių valstybių ar grupių ir pristabdyti ar net užbaigti konfliktus.

Akcentuočiau tai, jog kiekviename pasirinktame atvejuje, buvo galima rasti tiek klasikinių konfliktų sprendimų būdų, tiek konkrečiai „Track II“ diplomatijai būdingų veiksnių. Viskam apibendrinti žemiau pateiksiu dvi lenteles, kurios iliustruos, kokius veiksnius, kokiuose Norvegijos ir jos NVO tarpininkavimo atvejuose buvo galima rasti.

Klasikiniai konfliktų sprendimų bruožai

Atvejai Bruožai	Sudanas	Izraelis – Palestina	Šri Lanka
Asmeninis ryšys		✓	✓
Slaptumas		✓	
Laikas ir kantrybė	✓	✓	✓
Skiriamos lėšos	✓	✓	✓

„Track II“ diplomatijos bruožai

Atvejai Bruožai	Sudanas	Izraelis – Palestina	Šri Lanka
Priėjimas prie visuomenės grupių	✓	✓	✓
Žmogaus teisių užtikrinimas		✓	
Užmegztas ryšys su vietinėmis NVO	✓	✓	✓
NVO lankstumas			✓

Kalbant apie klasikinius konfliktų sprendimo bruožus, Sudano atveju buvo akcentuojamas laiko motyvas. Ilgalaikis Sudano taikos kūrimo procesas (Norvegija sprendžiant konfliktą dalyvavo 1972 – 2005 m.) atskleidžia, kaip daugelio tarpininkų suderinti veiksmai gali palengvinti taikos susitarimus ir užbaigti dešimtmečius nesibaigiantį smurtą šalyje. Norvegija labai prisidėjo prie taikos kūrimo proceso, kurio kulminacija buvo 2005 m. sausį Sudano vyriausybės (GOS) ir Sudano liaudies išlaisvinimo judėjimo atstovų pasirašytas visuotinis taikos susitarimas. Sudano atvejis taip pat atskleidžia, jog Norvegija skyrė ne tik didelius žmogiškuosius, bet taip pat finansinius bei laiko išteklius. Su įvairiomis pertraukomis, Norvegija Sudano konfliktą moderavo kelis dešimtmečius.

Tuo tarpu kalbant apie „Track II” diplomatijos bruožus, matyti, jog Sudano konflikto atveju, „Track II” diplomatija išnaudojo tuos veiksnius, kurių negalėjo užtikrinti klasikiniai konflikto sprendimo būdai. Atvejo analizėje išryškėjo užmegztas ryšys su vietinėmis NVO, kas padėjo Norvegijai priartėti prie tam tikrų visuomenės grupių, kurios turėjo įtakos taikos kūrimo procese. Taigi šiuo atveju Norvegijos NVO pasiekė dvigubos naudos. Užmegztas ryšys ir įgytas pasitikėjimas leido valstybėje pradėti įvairius procesus, kurie suartino konfliktuojančias puses, suteikė galimybę išsakyti savus reikalavimus, orientuotis į prioritetus, o Norvegija padedama savo NVO užtikrino sklandų taikos kūrimo procesą.

Galiausiai galima teigti, jog Sudano atvejo analizė atskleidžia, jog klasikinių sprendimo būdų nepakako norint išspręsti konfliktą. Klasikiniai sprendimo būdai buvo reikalingi, bet ne esminiai. Matyti, jog pokytis tarp konfliktuojančių pusių įvyko tik įsitraukus Norvegijai bei jos NVO. Vadinasi, priėjimas prie visuomenės grupių bei užmegztas ryšys su vietinėmis NVO buvo reikšmingi elementai padėję užbaigti dešimtmečius trunkantį konfliktą Sudane.

Pereinant prie Izraelio – Palestinos atvejo ir žvelgiant į konfliktą per klasikinę konfliktų sprendimo prizmę, galima teigti, jog Šiaurės valstybė stengėsi tiesiogiai ir per įvairias NVO užtikrinti nuolatinį finansavimą. Į šį konfliktą Norvegija investavo viena didžiausių sumų. Taip pat Norvegijos NVO stipriai prisidėjo organizuojant slaptus konfliktuojančių pusių susitikimus. Tai palaiapsniui padėjo išklaudyti kiekvienos pusės reikalavimus ir galiausiai priversti jas susėsti prie bendro derybų stalo. Žvelgiant iš laiko perspektyvos konflikto moderatorė Norvegija kartu su NVO skyrė tam ne vieną dešimtmetį vadovaudamasi principu: „leiskime jiems pabandyti”.

Žvelgiant iš „Track II” diplomatijos perspektyvos Izraelio – Palestinos atveju Norvegija ir jos NVO subūrė labai didelį NVO tiklą, kurį sudarė tiek Norvegijos, tiek vietinės NVO. Glaudus bendradarbiavimas su skirtingomis NVO leido Norvegijai užtikrinti žmogaus teises teritorijoje, kur vyko konfliktas. Tokie Norvegijos veiksmai garantavo suartėjimą su tam tikromis visuomenės grupėmis, kurių oficiali valdžia neturėjo galimybės mobilizuoti.

Izraelio – Palestinos atvejis atskleidžia, jog nors atrodytų valstybės padarė viską, kas jų valioje sprendžiant konfliktą klasikiniu būdu, susitarimas tarp konfliktuojančių pusių buvo pasiektas tik pasitelkus ekspertinę pagalbą iš Norvegijos NVO. Galima teigti, jog klasikiniai konflikto sprendimai padėjo pagrindą sprendžiant Izraelio – Palestinos konfliktą. Be finansavimo, ar žmogiškųjų išteklių Norvegijai nebūtų pavykę pasiekti taikos. Esant tvirtam pagrindui sprendžiant konfliktą, Norvegijos NVO rado ir užpildė trūkstamas nišas. Būtent užmegztas ryšys su vietinėmis organizacijomis leido pasiekti tam tikras visuomenės grupes ir užtikrinti joms žmogaus teises. Tokie matomi procesai valstybės viduje sukūrė pasitikėjimą Norvegija kaip nepriklausomu arbitru ir leido pradėti taikos derybų procesą.

Šri Lankos atvejo analizė parodė, jog žvelgiant iš klasikinės konfliktų sprendimo pusės, Norvegija net 12 metų buvo ta valstybė, kuri rūpinosi Šri Lankos konflikto derybų procesu. Dėl ilgo konflikto moderavimo Norvegija buvo priversta skirti didelius finansinius bei žmogiškuosius išteklius. Visgi klasikinių sprendimo būdų neužteko siekiant užbaigti konfliktą ir pasiekti taiką. Tiek finansavimas, tiek skirtas laikas buvo svarbūs veiksniai siekiant taikos, tačiau jie nebuvo esminiai ir nepadėjo pasiekti progreso sprendžiant konfliktą. Būtent, kai Norvegija į savo vykdomą užsienio politiką pasitelkė NVO, situacija ėmė keistis. Šri Lankos atveju „Track II” diplomatija užtikrino artimą ryšį tarp konfliktuojančių pusių bei įgytą pasitikėjimą. Norvegijos NVO, tokios kaip Worldview International Foundation ir Save Children Norway (Redd Barna) buvo vienos pirmųjų NVO pradėjusios veikti Šri Lankoje. Pasitikėjimas leido pasiekti Oslo susitarimą, kuris buvo reikšmingas siekiant taikos šioje valstybėje. Visgi, vieno susitarimo neužteko užbaigti ilgai trunkantį konfliktą.

IŠVADOS

Atsižvelgiant į darbo pradžioje suformuluotą problemą – koks Norvegijos vykdomos „Track II“ diplomatijos sėkmingų, būtinų veiksnių derinys, kuris užtikrina konsensusą tarp konfliktuojančių pusių, galima teigti, jog vieningo derinio nėra. Atliktas tyrimas padėjo atskleisti pagrindinius veiksnius, kurie lemia Norvegijos „Track II“ diplomatijos sėkmę tarptautinės taikos užtikrinimo procesuose. Visgi, Norvegijos modelis nėra vientisas. Apjungiant darbo pradžioje išskirtus klasikinius konfliktų sprendimų bruožus su „Track II“ diplomatijos bruožais gautume „idealią“ Norvegijos ir jos NVO bendradarbiavimo modelį. Visgi, kaip parodė tyrimas ne visais atvejais galime gauti visas šias sąlygas/ bruožus.

Atlikus sėkmingų ir pusiau sėkmingo Norvegijos tarpininkavimo atvejų analizę, galima geriau suprasti, kaip veikia Norvegijos „Track II“ diplomatija taikos užtikrinimo procesuose. Po tyrimo paaiškėjo, jog viską galima suvesti į keletą dmenų, kuriuos ir reikėtų akcentuoti. Kalbant apie tai kas apskritai būdinga konflikto sprendimams, pagrindinis dėmuo, kuris dominavo visuose nagrinėtuose atvejuose yra finansinė Norvegijos parama, dažniausiai suteikiama per jos NVO. Tuo tarpu atvejus nagrinėjant per „Track II“ diplomatijos prizmę paaiškėjo, jog pagrindiniai bruožai, pasikartoję Sudano, Izraelio – Palestinos ir Šri Lankos atvejuose yra: NVO priėjimas prie visuomenės skirtingų grupių ir užmegztas glaudus ryšys su vietinėmis NVO.

Nors ir priskiriama prie mažųjų valstybių, Norvegija yra pakankamai matoma kitų veikėjų tarptautinėje arenoje. Būtent buvimas stipriu nepriklausomu arbitru leidžia Norvegijai pelnyti kitų valstybių pasitikėjimą sprendžiant net ir ilgą laiką besitęsiančius konfliktus. Norėdama pasiekti tarptautinių pergalių Norvegija yra linkusi laviruoti tarp klasikinių konfliktų sprendimo būdų bei į savo valstybės diplomatiją pajungti naujas praktikas, tokias kaip – „Track II“ diplomatija. Norvegijos atveju bendradarbiavimas su NVO sprendžiant tarptautinius konfliktus pasiteisino. Vadovaujantis Norvegijos vykdoma diplomatija, konflikto užbaigimas yra labiau tikėtinas. Visgi, vykdoma tokia diplomatija reikalauja ne vienerių metų įdirbio ir praktikos.

Žinoma, nereikia pamiršti šio darbo pradžioje iškelto išlygos, jog kai kuriais atvejais konfliktų neįmanoma išspręsti. Dažniausiai tam įtakos turi ne išorės veiksniai ar taikos proceso moderatoriai, o vidinės tos valstybės aplinkybės. Svarbu nepamiršti ir to, jog taikos procesai sukelia numatytas ir nenumatytas pasėkmes, tad tokių derybų

moderatoriams reikia atsižvelgti į savo galimybes. Taip pat svarbu sugebėti laviruoti tarp kietosios ir minkštosios galios. Be to, bet kokia valstybė apskritai turėtų vengti atstovauti taikos procesuose, kai ji yra silpnas tarpininkas, turintis ribotą ir nenuoseklią tarptautinę paramą. Tokioje situacijoje valstybės daugiau dėmesio skiria daugiašališkiems taikos procesams, kurie padėtų kurti sąsajas ir tinklus su kitais, galingesniais veikėjais. Geras tarpininkas turi priskirti tvirtas sąlygas dalyvavimas, įskaitant teisę bendradarbiauti su visomis susijusiomis šalimis. Pagalba gali padėti remti taikos procesus, tačiau tai negali būti politikos pakaitalas. Prastai teikiama pagalba gali dar labiau pagilinti konfliktą ar net destabilizuoti trapią politinę padėtį valstybėje. Norvegijos atveju, galima pastebėti, kaip ši valstybė ir jos NVO kai kuriais atvejais (pvz., Šri Lankoje) prisiima net keletą vaidmenų ir yra pajėgi su jais susitvarkyti. Norvegija buvo ir diplomatinis tarpininkas, ir paliaubų arbitras, ir humanitarinės pagalbos tiekėjas. Būtent gebėjimas racionaliai įvertinti savo jėgas yra vienas iš papildomų sėkmės garantų.

SUMMARY

THE INFLUENCE OF NORWEGIAN NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS ON THE STATE'S FOREIGN POLICY

This Master's thesis deals with the analysis of the Norwegian NGOs and its influence on the state's foreign policy. The main question focuses on the case of Norway and its Track II diplomacy in the international conflict cases. This thesis is also trying to answer the second (additional) question: what are the main factors that determine the success of Norwegian Track II diplomacy in international peace processes. Using the practice analysis method the main aim of this work is to find the right components of Norwegian model that helped to reach the compromise in Sudan, Sri Lanka, and Israel – Palestine cases.

Track II diplomacy could be understood as cooperation of non-governmental, official and unofficial policy makers, sometimes private citizens or groups of individuals. The main condition is that these groups work together to reach the agreement in these countries where the official diplomacy failed. Track II diplomacy contrasts with track I diplomacy, which is official, governmental diplomacy that occur inside official government channels. In addition, the term track 1.5 diplomacy is used by some analysts to define a situation where official and non-official actors cooperate in conflict resolution. However, in this paper I decide to use the term of Track II diplomacy.

After I did a research on Sudan, Sri Lanka, Israel – Palestine cases, I found conditions for successful small states' role in the international politics. States need to follow Norway's example, which has few rules. First of all, we need to understand that in some cases traditional conflict solving methods are not working. That's why Norway and its NGO cooperation solving international conflicts are so unique. Second, one of the main keys to success is trust. NGOs based in the conflict country should trust NGOs from the third (neutral) country. Following country should not have intentions in the conflict region. Moreover, Norwegian NGOs could reach many different groups in the society. It helps to ensure human rights to many people during the conflict. In Israel – Palestine case this plays very important role. Also, it helps to ensure stability in the conflict areas. Norway case also showed that sometimes NGOs are more flexible than official institutions.

All in all, Norway case shows that not only Track II diplomacy helps to solve conflicts that are continuing for decades. The research showed that traditional conflict solving elements are also important. Especially talking about the finances. Classical conflict solving is like background for Track II diplomacy. Thus, Norwegian model is a good example of how official diplomacy could be supplemented by Track II diplomacy.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adler Emanuel ir Vincent Pouliot, *International practices: introduction and framework*, Cambridge University, 2012 3- 35p.
2. Bandarage Asoka, *The Brown Journal of World Affairs* Vol. 17, No. 2 (Spring / Summer 2011), p. 221-242.
3. Batora Jozef, *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada*. Netherlands: 2005, 1-26 p.
4. Burton W. John, „Papers of John W. Burton”. *In Conflict resolution: track two diplomacy*. 1987, 65-72 p.
5. Çuhadar Esra ir Bruce W. Dayton, *Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy*, *Negotiation Journal*, 2012, 155-179 p.
6. Climate ,Conflict and Capital – Norwegian development policy adapting to change. Report no 13 to the Storting (2008 – 2009). Ministry of Foreign Affairs. <<https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/report-no.-13-to-the-storting-2008-2009/id545698/sec8>> [Žiūrėta 2019.04.12]
7. Dakinah Yari Kofi, *Arne Strand:The Norwegian Approach to International Conflict-resolution*. Norway, 2013.09.30
<http://riko.nu/2013/09/30/the_way_of_norway/?lang=en> [Žiūrėta 2018.09.03]
8. Egeland Jan, *Impotent Superpower – Potent Small State: Potentials and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press, 1988, p. 47-68.
9. Esra Çuhadar ir Bruce W. Dayton, *Oslo and Its Aftermath: Lessons Learned from Track Two Diplomacy*. 2012.
10. Farrell Stephen, Why is the U.S. moving its embassy to Jerusalem? Reuters, 2018.03.07 <<https://www.reuters.com/article/us-usa-israel-diplomacy-jerusalem-explai/why-is-the-u-s-moving-its-embassy-to-jerusalem-idUSKBN1I811N>> [Žiūrėta 2018.07.15]
11. Fisher, R., *Coordination between track two and track one diplomacy in successful cases of prenegotiation*. *International Negotiation*: 2006, 11: 65–89.
12. Franser Robin, *Track II diplomacy – a distinct conflict intervention category*. 2012, 1-60 p.
13. Gray Alex, *A question of confidence: the countries with the most trusted*

- governments* <<https://www.weforum.org/agenda/2017/11/the-countries-with-the-most-and-least-trusted-governments/>> [Žiūrėta 2019.05.01]
14. Heidar Knut, *Norway: Elites on Trial*, New York: Westview Press, 2000, 170-194 p.
 15. Hoch Tomáš, *The Failure of Track Two Diplomacy in the Georgian-Abkhazian Peace Process*. Czech Republic: 2011, p. 83-89.
 16. Holsti R. Ole, *Content Analysis for the Social Science and Humanities*: 2008, p. 145-151.
 17. Jones Peter, *Track Two Diplomacy in Theory and Practice*. Stanford, California: 2015, 7-165 p.
 18. Josselin D. and Wallace W. eds., *Non-state actors in World Politics*. New York: Palgrave, 2002.
 19. Kelleher Ann, *A Small State's Multiple-level Approach to Peace-making: Norway's Role in Achieving Sudan's Comprehensive Peace Agreement*, „Civil Wars”: 2006, 285–311 p.
 20. Kelman, H. C., Cohen, S. P., *The Problem-Solving Workshop: A Social-Psychological Contribution to the Resolution of International Conflict*. 1976 m. 79-90 p.
 21. Kratochwil, F. (2011). Making sense of ‘international practices’. In: E. Adler, V. Pouliot, eds. *International Practices*. Cambridge University Press, 36-60.
 22. Lamont K. Christopher, *Research methods in international relations*. 2015, 13 - 94 p.
 23. Lederach John Paul, *Building Peace – Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press 1997).
 24. Lervåg, A. & Slenes, T. (2010). Norske organisasjoners egenandel og avhengighet av statlige midler [Norwegian organization's deductible and dependence on state funds], Oslo.
 25. Martin Will, „The 31 safest countries in the world.“ *Business Insider*, 2018.01.27 <<https://www.businessinsider.com/safest-countries-in-the-world-2018-6>> [Žiūrėta 2018.09.03].
 26. Montville V. Joseph, *Track Two Diplomacy: The Work of Healing History*: 2006, p. 15-25 <http://abrahamicfamilyreunion.org/wp-content/uploads/2012/03/Track_Two_Diplomacy_Whitehead_Journal.pdf> [Žiūrėta 2019.02.11]

27. Innovation Norway <<https://www.innovasjon Norge.no/en/start-page/noreps-gammel/network-partners2/org-test/organisations-2/>> [Žiūrėta 2018.12.12]
28. Pawns of Peace: Evaluation of Norwegian peace efforts in Sri Lanka, 1997-2009. 2011, p. 3-208.
29. Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė: lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras, Vilnius, 2012,10.
30. Rajapakse, Rebels, *Norway Offers to Remain Sri Lankan Peace Broker if Asked*, "The Hindu" (November 19, 2005), <<http://www.hindu.com/>> [Žiūrėta 2019.04.12]
31. Safe Around, World's Safest Countries <<https://safearound.com/danger-rankings/>> [Žiūrėta 2018.09.03]
32. Smith Oliver, „Revealed: The world's safest (and least safe) countries - Zimbabwe and Nicaragua beat the UK“, The Telegraph, 2017.04.11<<https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/safest-countries-in-the-world/>> [Žiūrėta 2018.09.03]
33. *Stortingsmelding nr. 39 (2006-2007). Frivillighet for alle Dag Wollebæk og Karl Henrik Sivesind (2010). Fra folkebevegelse til filantropi?* <<http://www.ngonorway.org/bilateral-partnerships/norwegian-ngos>> [Žiūrėta 2018.07.06]
34. The Active Citizens Fund 2014 – 2021. <<https://ngonorway.org/the-active-citizens-fund-2014-2021/>> [Žiūrėta 2019.04.12]
35. The "Norwegian Model": Political Economy of NGO Peacemaking. *The Brown Journal of World Affairs* Vol. 17, No. 2 (Spring / Summer 2011), p. 221-242.
36. Tjønneland N. Elling, *Norway and the NGO Channel The Case of South Africa*. 2004, p. 1-19 <<https://www.cmi.no/publications/file/1873-norway-and-the-ngo-channel.pdf>> [Žiūrėta 2019.01.27]
37. White Gil, *The Oslo Was Process. Section 6, Epilogue*, 3-4.
38. Øystein Haga Skånland, *Norway is a peace nation': A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement*. Norway 35-45p.